

Vogelgids
van het
Wormer- en
Jisperveld

INHOUD

Inleiding 3

Weidevogels 4

Grutto 5

Vogeltrek en wereldgrutto's 6

Kievit 7

Het eerste kievitsej 8

Scholekster 8

Tureluur 9

Graspieper 10

Veldleeuwerik 10

Wulp 11

Ganzen 12

Grauwe Gans 13

Brandgans 14

Nijlgans 14

Kolgans 15

Grote Canadese Gans 15

Eenden 16

Wilde Eend 17

Smient 18

Bergeend 18

Slobeend 19

Kuifeend 19

Krakeend 20

Wintertaling 20

Meeuwen 21

Kokmeeuw 21

Zilvermeeuw 22

Grote Mantelmeeuw 22

Kleine Mantelmeeuw 23

Visdief 24

Roofvogels 24

Buizerd 25

Bruine Kiekendief 26

Blauwe Kiekendief 26

Torenvalk 27

Slechtvalk 27

Havik 28

Rietvogels 29

Kleine Karekiet 29

Rietzanger 30

Rietgors 30

Baardman 31

Blauwborst 31

Overige vogels 32

Blauwe Reiger 33

Grote Zilverreiger 33

Roerdomp 34

Lepelaar 34

Aalscholver 35

Knobbelzwaan 35

Watersnip 36

Goudplevier 36

Meerkoet 37

Fuut 37

Waterhoen 38

Houtduif 38

Spreeuw 39

Gierzwaluw 39

Boerenzwaluw 40

Huiszwaluw 40

Zwarte Kraai 41

Kauw 41

Zangvogels 42

INLEIDING

Het Wormer- en Jisperveld is onderdeel van het grootste aaneengesloten veenweidegebied van West-Europa. Het is vooral een belangrijk gebied voor weidevogels als de grutto, de scholekster, de Kievit en de tureluur. Dit zijn allemaal steltlopers die op de grond broeden en houden van een open landschap. Natuurmonumenten heeft een groot deel van het gebied in eigendom om dit soort vogels te beschermen. En dat is nodig, want al jaren zien we mondiaal het aantal weidevogels afnemen. Nederland speelt daarin een cruciale rol.

Waarom het zo slecht gaat met deze weidevogels en te weinig jongen volwassen worden, heeft verschillende oorzaken. De belangrijkste reden is waarschijnlijk de intensieve bewerking van het land. Veel boerenland bestaat tegenwoordig uit productiegras (eiwitrijk raaigras, zonder bloemen en kruiden) en heeft een lage waterstand. Daardoor is er een tekort aan insecten, de belangrijkste voedselbron voor kuikens van weidevogels. Ook is er toenemende predatiedruk. Predatie was er altijd al, maar vooral het oprukken van de vos in allerlei gebieden, deels omdat natte gebieden verdrogen, is problematisch voor groundbroeders.

In het Wormer- en Jisperveld doet Natuurmonumenten er, met hulp van vrijwilligers van De Poelboerderij, van alles aan om de landerijen voor de weidevogels aantrekkelijk te maken. Het maaien wordt uitgesteld tot de jongen vliegvlug zijn en er wordt bemest met ruige stalmest om het bodemleven (wormen en emelten) te stimuleren. Planten zoals distels en pitrus worden bestreden. Ze ontnemen de weidevogels uitzicht en daar houden ze niet van.

De openheid van het gebied is van groot belang voor weidevogels. Ze broeden niet graag in de nabijheid van een bosperceel, want in bomen zitten vaak roofvogels en kraaien. Daarom heeft Natuurmonumenten onder andere het bosje bij de centrale plas de Marken gekapt. De bomen die nu nog in het Veld aanwezig zijn, staan vooral op particuliere terreinen. Met diverse eigenaren is de afspraak gemaakt de grote bomen flink te knotten, zodat roofvogels hierin niet kunnen nestelen.

Het Wormer- en Jisperveld is niet alleen van belang voor de weidevogels, ook vele andere soorten vogels vinden hier hun plek. In deze uitgave bespreken we een groot aantal daarvan.

Weidevogels

De term weidevogel is ooit bedacht voor een groep vogels, veelal steltlopers, die in spectaculaire aantallen ons platteland bevolkten. Dat was wereldwijd uniek. De 'big four' van dit ouderwetse platteland zijn de grutto, de tureluur, de Kievit en de scholekster. Ze broeden allemaal in het Wormer- en Jisperveld. De grootste steltloper in Nederland, de wulp, zien we hier alleen als wintergast.

Van oudsher broedden de weidevogels vooral in toendragebieden zoals in Siberië. Dichter bij huis waren vroeger de uiterwaarden van de rivieren, heidevelden en hoogvenen uitermate geschikt voor steltlopers. In deze natuurlijke gebieden kwamen zij in geringe hoeveelheden voor omdat er veelal weinig voedsel te vinden was. Toen honderd jaar geleden de bemesting van de graslanden verbeterde en de bodemfauna rijker werd – wormen te over – trokken de weilanden steeds meer steltlopers. Niet alleen door het voedselaanbod, ook door het toen nog extensieve beheer waren de omstandigheden ideaal.

Elke weidevogel heeft zo zijn eigen ideeën over een prettige omgeving. Waar alle weidevogels in ieder geval van houden is nat grasland zoals dat vroeger nog overal te vinden was. In die nattigheid zitten de wormen hoog en kunnen de snavels gemakkelijk in de bodem doordringen. Bovendien blijft nat grasland langer koud, waardoor de grasgroei traag op gang komt. Daarom hadden de boeren en hun vee er in het verleden in het voorjaar weinig te zoeken en kregen de vogels ruimschoots de tijd om hun eieren te leggen en hun jongen groot te brengen.

Tegenwoordig is dat anders. Bijna al het grasland wordt ontwaterd en er wordt vroeg gemaaid. De steltlopers vinden we nu vooral in reservaatgebieden en boerenland dat 'ouderwets' beheerd wordt. In de huidige tijd zijn de ganzen – brand, grauw, soep en Canadees – vaak in zulke grote aantallen aanwezig dat we dit de meest opvallende soort weidevogels zouden kunnen noemen.

<

Grutto's hebben een lange maar tere snavel. Daarom is zachte grond een vereiste om voedsel te vinden. Dankzij de beweegbare en gevoelige top van de bovensnavel beschikken ze over een soort pincetje om prooien zoals wormen en larven uit de grond te trekken.

De Grutto

In 2015 werd de grutto gekozen tot onze nationale vogel. Het is dan ook een vogel die het meest typisch is voor Nederland. Ons land is van groot belang voor deze steltloper: het overgrote deel van de Noordwest-Europese grutto-populatie broedt hier. Het is een zeer aansprekende vogel, in geluid, gedrag en uiterlijk. In het voorjaar verlevendigt de grutto de weilanden met zijn baltsvluchten. Het mannetje vliegt hoog in de lucht, al 'grut-too' roepend, in de hoop daarmee indruk op het vrouwtje te maken. Opstijgen, tuimelen, kantelen en als een steen duiken en landen, met zijn vleugels omhoog als seinvlaggen.

Grutto's broeden vaak op plaatsen waar ze eerder succesvol hebben gebroed. De nesten worden in hoog grasland gemaakt, graag in de buurt van Kievitsnesten. Is er een roofvogel in de lucht, dan vliegen Kieviten en grutto's samen naar de indringers toe. De Kieviten proberen met hun duikvluchten de vogels te verjagen en de grutto's maken het de vogels lastig door boven hen te gaan vliegen. Heel vaak werkt deze samenwerking prima. Toch gaat het soms mis, vooral omdat kraaien – en ook wel eksters en meeuwen – de neiging hebben telkens terug te komen. Als beide oudervogels in de lucht zijn, liggen de eieren onbeschermd en worden ze soms geroofd door andere kraaien, meeuwen of eksters. Deze vogels zijn niet de enige predatoren. Ook vossen, reigers en hermelijnen pakken wel eens een ei of jonge vogel.

Na het broedseizoen trekken de grutto's gezamenlijk naar Portugal en Spanje of verder, naar West-Afrika. Als ze in het voorjaar weer terugkeren, zie je ze vaak in grote groepen bij elkaar staan. Dat geeft veiligheid. Vooral rond de beheerboerderij van Natuurmonumenten met z'n plasdras percelen zie je dan vele grutto's foerageren. Na de lange reis moeten ze aansterken.

Grutto's vliegen op trek soms hoger dan men lang dacht. Hoogtes van wel 5 tot 6 km worden bereikt. Ondanks dat het zuurstofgehalte in die luchtlagen de helft lager is, biedt het blijkbaar voordeel. Ze doen dit hoge vliegen vooral overdag. Dat zou te maken kunnen hebben met betere oriëntatie, minder predatoren én de lagere temperatuur, waardoor oververhitting en uitdroging door zonnestraling vermeden wordt.

VOGELTREK EN WERELDGRUTTO'S

Mythes kunnen hardnekkig zijn. Zo geloofde men nog heel lang dat de draak, toch ook een soort vogel, echt bestond. De beroemde Linnaeus, bekend van de systematische classificatie van soorten, uitte als een van de eerste wetenschappers zijn twijfels over het bestaan van het beest. Dan is het al 1735. Heel lang was vogeltrek ook een raadsel. De verklaringen die men had voor het plotselinge verdwijnen en weer verschijnen van vogels klinken ons nu vreemd in de oren, maar werden in het verleden heel serieus genomen. Er werd gedacht dat kleine vogeltjes meeliften naar andere oorden op de rug van grote vogels. Het idee dat zoiets als een fitis helemaal zelfstandig naar Afrika kon vliegen was nog onvoorstelbaar. Men meende dat zwaluwen zich in de winter verstopten in de bodem van poeltjes en net als kikkers in winterslaap gingen. Pas in de twintigste eeuw, toen men vogels ging ringen, kwam men door terugmeldingen te weet wat voor spectaculaire reizen vogels maken. Tegenwoordig is er een ongelofelijke hoeveelheid aan technische snufjes beschikbaar om individuele vogels te kunnen volgen. Op een site als Global Flyway Network kan je live zien waar gezenderde vogels uithangen en waar ze vandaan komen.

We weten nu dat trek overal ontstaat waar sprake is van seizoenen. Uiteindelijk is voedsel de drijvende kracht achter de trek. Vogels moeten op tijd daar zijn waar hoogstwaarschijnlijk voedsel te vinden is. Maar hoe vinden ze hun weg? Bij grutto's is kortgeleden aangetoond dat ze de trekroute hoogstwaarschijnlijk leren van soortgenoten of andere trekvogels. Bij een experiment werden jonge Friese grutto's voorzien van een zendertje. Een deel werd in Polen losgelaten. De Friese vogels bleken de routes naar het zuiden van Poolse grutto's aan te houden, over Italië en de Balkan. De vogels die in Friesland opgroeiden trokken over Frankrijk en Spanje, net als de andere Nederlandse grutto's.

We zien in Nederland ook twee andere soorten grutto's: de IJslandse grutto en de rosse grutto. De IJslandse grutto is eigenlijk een ondersoort van onze grutto. In het voorjaar staat hij vaak gezamenlijk met de grutto in plasdras stukjes in de polder. Hij maakt een tussenstop om bij te tanken en vliegt daarna door naar IJsland.

De rosse grutto zien we voornamelijk in de Waddenzee. Er zijn twee populaties. De ene overwintert hier en broedt in Noord-Scandinavië. De andere populatie legt een indrukwekkende afstand af in twee etappes: van West-Afrika naar Siberië. Halverwege wordt de Waddenzee aangedaan. Als ze neerstrijken is alle vetvoorraad opgebruikt. In een krappe maand verdubbelen ze hun gewicht, van 200 naar 400 gram. Daarna vliegen ze nog eens 5.000 kilometer non-stop naar het schiereiland Tajmyr in Siberië. Het lijf van de rosse grutto wordt omgebouwd voor die lange vlucht: alle organen behalve hart, hersenen en vliegspieren krimpen om extra ruimte te maken voor vet. Helemaal extreem is dit het geval bij de rosse grutto's die in Alaska broeden en rechtstreeks 12.000 kilometer naar hun overwinteringsgebieden in Nieuw-Zeeland vliegen. Ruim negen etmalen continu vliegen boven de Stille Oceaan, zonder enige mogelijkheid om te rusten of te eten!

<

Plots invallende nachtvorst met sneeuw is een risico als je vroeg gaat broeden. Het voordeel is dat er genoeg tijd is voor vervolglegels, mocht het mislukken.

<

Net uit het ei gekomen kuikens met een scherp uitsteeksel op hun snavel, de eitand. Deze witte 'tand' gebruiken ze om uit het ei te komen. Na een paar dagen valt de eitand af.

De Kievit

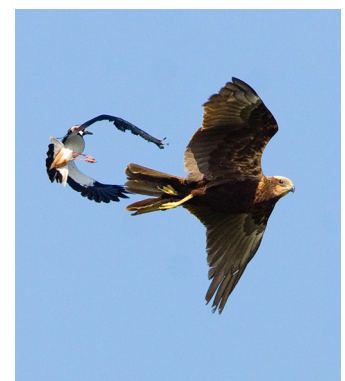
Kieviten zien we het hele jaar door, maar dat zijn niet steeds dezelfde. Onze kieviten – de kieviten die hier broeden – komen eind februari vanuit het zuiden terug. De grote groepen kieviten die we in de winter in het Veld zien, komen vaak uit het noorden. Soms zie je even geen kieviten, want als het stevig gaat vriezen schuiven ze op tot de vorstgrens.

Kieviten leggen al vroeg in het voorjaar eieren, vanaf half maart. Vaak keren ze terug naar het stukje land waar ze het jaar daarvoor succesvol gebroed hebben. Prachtig zijn de imponerende baltsvluchten met steile duiken en scherpe bochten die de kievit in het voorjaar ten beste geeft. De luchtacrobatiek gaat vergezeld van het uitroepen van de eigen naam: 'kie-oe-wiet'.

De kievit maakt weinig werk van zijn nest. Het is een ondiep kuiltje met wat strootjes in kort grasland. Ze vertrouwen op de goede schutkleur van de eieren. Het draaien van kuiltjes is een ritueel op zich. Het mannetje doet dat, vooroverkiepend met zijn borst, waarna hij wat strootjes in de richting van het 'nest' werpt. Het vrouwtje keurt de verschillende kuiltjes en kiest de mooiste. Bij veel weidevogels zijn de kuikens nestvlieders. Dat is ook bij de kievit zo. De kuikens komen 'kant en klaar' uit het ei en gaan al snel nadat ze opgedroogd zijn ijverig op zoek naar insecten. Duizenden insecten per dag hebben ze nodig om te overleven. Niet gemakkelijk.

v

Luchtalarm! Een bruine kiekendief! Ten aanval... Kieviten verdedigen hun jongen fel. Ze helpen elkaar als er kraaien, meeuwen of andere roofvogels in de buurt komen. Met duikvluchten proberen ze de rovers weg te jagen. Als de bedreiging vanaf de grond komt, van een vos of een wezel, probeert de kievit de aandacht van het nest af te leiden door zich gewond voor te doen. Hij lokt de indringer een andere kant op en vliegt dan weg.

HET EERSTE KIEVITSEI

Net na de oorlog waren er nog zoveel weidevogels dat het rapen van eieren geen zichtbaar effect op de populatie had. Manden vol verzamelden de eierzoekeers. Op de veemarkt van Purmerend werden er toen duizenden verkocht. In Friesland werd het eierrapen nog lang toegestaan, ook toen het al duidelijk slechter ging met de kievit. Pas in 2015 werd het rapen in geheel Nederland verboden. De oude traditie van het zoeken naar het eerste kievitseï, dat symbool staat voor de start van het broedseizoen, is in een andere vorm behouden gebleven. 'Kievitseïerenzoeken 2.0' mag alleen gedaan worden door personen die zich bezighouden met nestbescherming. Het ei wordt niet meer uit het nest gehaald.

De jarenlange documentatie van het eerst gevonden ei bevestigt het beeld dat kieviten vroeger zijn gaan broeden. Het record tot op heden is 28 februari. Dat was in 2019. Gemiddeld wordt het eerste kievitseï rond half maart gevonden.

De Scholekster

De territoriumgeschillen worden bij scholeksters opgelost met de zogenaamde 'tepiet- of trillerceremonie'. Dat begint met twee paar vogels, maar kan uitgebreid worden tot wel vijf paar nieuwsgierigen. Daarbij lopen en rennen alle vogels luid roepend en met de kop en snavel in een rechte hoek naar beneden op stijve poten in het rond, ondertussen schouderduwend en hele en halve draaien makend. Dat gaat meestal redelijk vredelievend.

De scholekster verblijft het hele jaar in ons land. In de winter zitten ze langs de kust en eten ze vooral schaaldieren zoals mosselen en kokkels. In het voorjaar, als ze het binnenland intrekken, zijn wormen en andere insecten zijn belangrijkste voedsel. Zijn snavel is aan het eind van de winter afgesleten door het vele bikken en beetelen. Als de vogel in de zachte weidegrond wormen gaat zoeken, groeit de snavel weer aan. Een puntige snavel is dan handiger.

Voordat ze gaan broeden – vanaf begin april – zie je ze in grote groepen bij elkaar, elk voorjaar op dezelfde plekken (in de volksmond 'sozen'). Deze sozen zie je ook in het Wormer- en Jisperveld.

Scholeksters broeden vaak op plekken waar ze voorgaande jaren succesvol gebroed hebben. Heel ruim voor de broedperiode zijn ze zeer luidruchtig (piet-tepiet-tepiet, trepierrrrr), ook in de nachtelijke uren. Het lijkt erop dat ze elkaar veel te vertellen hebben.

De vogel broedt op de grond, maar steeds vaker zie je ook nesten op platte daken in de woonwijk of op een bedrijventerrein. Dat kan omdat de scholeksterkuikens nestblijvers zijn. Ze worden lang gevoed. De jonge vogels verlaten het dak pas als ze kunnen vliegen. Net als de kieviten verdedigen scholeksters hun nesten fanatiek. Ze doen er alles aan om vaak grotere predatoren te verjagen. Ze kennen ook het toneelstukje 'gewond spelen' om indringers weg te lokken van het nest.

<

Voor de paring rent het mannetje met opgeheven vleugels en luid roepend achter het vrouwtje aan. Als zij gemotiveerd is, blijft ze staan en kan de copulatie plaatsvinden. Ook bij de landing houdt de tureluur zijn vleugels enkele seconden omhoog, wat een signaal is om aan de burens duidelijk te maken dat dit territorium bezet is.

De Tureluur

Als we in het broedseizoen een wat gespikkelde grijsbruine vogel met rode poten en een roodzwarte snavel op een paal in het weiland zien staan, is het vaak een tureluur. De vogel staat dan op wacht terwijl de partner op de eieren zit, of hij houdt de jongen in de gaten.

De tureluur is een wat onopvallende vogel. Je hoort ze, maar ziet vaak niet waar ze zijn. Tijdens baltsvluchten maken ze een krachtig geluid: thuuh, thuuh en een luid jodelend, versnellend tjuwiewuw.

Tureluurs nestelen op de grond, heel vaak in een graspol in het weiland en het liefst in de buurt van kievitsnesten. Samen met andere weidevogels worden predatoren verjaagd, waarbij ze het 'zware' werk overlaten aan scholeksters en kieviten.

Het voedsel van de tureluur bestaat uit wormen, larven, spinnen, kevers en dergelijke. Vaak zie je de volwassen vogels met hun jongen foerageren langs een waterplas of slootwal omdat juist daar veel insecten zitten.

De tureluur arriveert bij ons in maart-april. Eind juli hebben de meeste volwassen exemplaren ons land verlaten. De jonge tureluurs volgen iets later. Ze overwinteren net als de grutto op het Iberische schiereiland en de kusten van West-Afrika. De tureluurs die hier overwinteren in het Waddengebied en de delta komen uit Engeland en IJsland. Tijdens de trek doen ook Scandinavische tureluurs ons land aan.

De Graspieper

^
Een graspieper met opgezette veren. Hij lijkt veel op de veldleeuwerik, maar heeft geen kuif.

De graspieper is er een van de categorie KBKV (Klein Bruin Klote Vogeltje). Ofwel: lastig te onderscheiden van andere bruine vogeltjes in het Veld, zoals de rietzanger, de kleine karekiet en de veldleeuwerik. Je herkent KBKV'tjes vooral aan hun gedrag en geluid.

De graspieper heeft een simpel deuntje. Een herhalend 'tsie, tsie, tsie' dat vaak aan het eind versneld wordt. Zijn baltsvlucht bestaat uit zo'n dertig meter stijl klimmen en dan in glijstand naar beneden parachuteren, al zingend landend op de grond. Typerend is ook de golvende vlucht over het weiland, net als een kwikstaart. De graspieper heeft bijna altijd meerdere legsels. Als de juiste voorwaarden gedurende langere tijd aanwezig zijn, dan kunnen twee tot drie broedsels uitkomen, want zelfs in augustus komen er nog legsels voor. Het vrouwtje maakt haar eerste nest vanaf april. Dat nest is moeilijk te vinden.

Het broedterritorium kan worden vastgesteld door de bijzondere baltsvlucht van het mannetje. Soms geeft hij zijn broedgebied ook aan met gezang vanaf een hoge pol gras of een paal. Vooral bij drukkend, warm weer zijn bijna alle graspiepers actief. Na gemiddeld dertien dagen broeden komen de eieren uit.

Als liefhebber van kleinschalig, ouderwets gebruikt cultuurland wordt de graspieper momenteel schaarser. In een normaal grasland staat er tegenwoordig in het begin niets en als het gras begint te groeien staat er al snel heel veel gras. Op het moment dat de graspieper denkt aan broeden, zo rond half april, is het te laat. Er zijn dan nergens meer kale plekjes te bekennen. Bovendien wordt er meestal te vroeg gemaaid en daar kunnen de kruiden in zo'n weiland niet tegen. Juist die kruiden lokken een grote hoeveelheid insecten aan. Die zijn een belangrijke voedselbron voor de graspieper. In West-Nederland zien we hem nu vooral in natuurgebieden, niet meer in regulier grasland.

De Veldleeuwerik

Als er één vogel is die zwaar te lijden heeft van de intensieve landbouw en verruiging van de duinen, dan is het de veldleeuwerik wel. Sinds 1960 is het aantal met maar liefst 95% gedaald. Medio zeventiger jaren was het nog de meest verbreide vogel van Nederland. Overal kwam hij voor. Veel boerenland, juist het terrein waar hij het allerliefste nestelde, is in de huidige tijd niet meer geschikt. De veldleeuwerik is nu veel meer een akker- en heidevogel geworden. De veldleeuwerik broedt in open landschappen, zolang de vegetatie maar kort is. In de broedperiode zoekt de vogel op de grond insecten, in de winter eet hij vooral granen en zaden.

Het hele jaar door kunnen we de veldleeuwerik in ons land tegenkomen.

<

Het opvallendste van de veldleeuwerik is de baltsvlucht van het mannetje in het voorjaar. Al zingend stijgt hij tot een hoogte van soms meer dan 100 meter. De vogel is dan een stipje in de lucht, bijna niet waarneembaar. Na verloop van tijd fladdert hij, nog steeds zingend, weer naar beneden. Het laatste stukje valt hij gewoon uit de lucht, als een parachutist. Zo'n zangvlucht kan wel 25 tot 30 minuten duren. We zien dit ook boven de weilanden in het Wormer- en Jisperveld.

In de winter zijn het vogels uit vooral Scandinavië. Onze vogels trekken deels weg, naar Frankrijk en Engeland. De achterblijvers zijn waarschijnlijk vooral mannetjes. Op die manier zijn ze er in het voorjaar zo vroeg mogelijk bij om een goed territorium te kunnen bezetten.

De veldleeuwerik kan een korte kuif oprichten en heeft een relatief kleine snavel. Tijdens het vliegen valt de witte rand aan de vleugels op.

De Wulp (wintervogel)

De wulp is de grootste Europese steltloper en komt voor in weidegebieden, heidevelden en duinen. In de winter zie je ze vaak langs de kust. De vogel lijkt enigszins op een grutto, maar de snavel is echt anders, en de vogel is ook een stuk groter.

De vogel broedt op de grond, vooral in de duinen. Tijdens de baltsvluchten boven de broedplaats herken je de vogel aan het luid roepen van 'ghuuk, ghuuk, ghuuk'. Ook in de nachtelijke uren! In vogelboekjes wordt de zang omschreven als aanzwellende, losse fluittonen die eindigen in een jodelende strofe. Het is een melancholiek geluid.

Het mannetje maakt meerdere kuiltjes en het vrouwtje kiest het kuiltje waarin gebroed wordt. Opvallend is dat het vrouwtje vaak al in juni de broedplaats verlaat en dan de verzorging van de jongen verder aan het mannetje overlaat.

De vogels kunnen tijdens hun trek naar het zuiden grote hoogten bereiken (net als de grutto), tot wel zes kilometer. Het Wormer- en Jisperveld is een belangrijke slaapplek, met in de winter soms wel 1500 exemplaren. Regenwormen, insecten(larven), slakken en kleine schelpdieren vormen hun voedsel. Bessen en groene plantendelen lusten ze ook.

^

'De wulp kiekt naar zien gulp' is een bekende uitdrukking en geeft goed weer dat de snavel van deze vogel omlaag gebogen is.

Ganzen

Nederland is een belangrijk land voor ganzen. Gedurende het hele jaar komen ze in ons land voor. In de winter als doortrekkers en wintergasten, in de zomer vooral als broedvogels. Ganzen kunnen wel tot dertig jaar oud worden. Ze zijn pas vruchtbaar vanaf hun derde levensjaar. De vogels zijn monogaam en leven in groepen. Paren blijven hun hele leven bij elkaar. Het verschil tussen een mannetje en vrouwtje zie je aan de grotere hangbuik bij het vrouwtje.

We zien de laatste jaren een enorme toename van het aantal ganzen. Dat komt vooral doordat de boeren tegenwoordig raaigras inzaaien. Dat zit vol met eiwit, voor de ganzen een heerlijk en voedzaam maaltje. Ze moeten daarbij veel drinken, maar water is er in ons land in overvloed. Dus het is logisch dat Nederland een belangrijke bestemming van de ganzen is. Boeren zijn bepaald niet blij met hun aanwezigheid: naast de gigantische hoeveelheden gras die ze eten, laten ze ook veel poep achter.

Vee eet dat gras niet graag.

Het Wormer- en Jisperveld is een belangrijke broedplaats voor vooral de brandgans en de grauwe gans. Ook de Canadese gans en de Nijlgans zien we vaak. Ganzen broeden graag in ruigtes zoals rietkragen. Die zijn volop in het Wormer- en Jisperveld aanwezig.

Het aantal ganzen kan oplopen tot vele duizenden en de vraag wordt vaak gesteld of weidevogels hier veel last van ondervinden. Men neemt aan dat een broedende weidevogel niet graag tussen grote groepen ganzen zit. Het is echter niet bewezen dat de grote hoeveelheden ganzen de achteruitgang van de weidevogels veroorzaakt.

De hoeveelheid ganzen in ons land roept veel discussie op. Moeten we ze bestrijden? En hoe dan? Het beleid van Natuurmonumenten voor het Wormer- en Jisperveld is om in ieder geval te proberen om het aantal ganzen een beetje in de hand te houden.

De Grauwe Gans

Het is bijna niet voor te stellen, maar nog niet zo heel lang geleden was de grauwe gans een zeer zeldzame broedvogel. De soort werd zelfs uitgezet om te voorkomen dat hij uit Nederland zou verdwijnen. In de jaren zeventig waren er naar schatting 100 tot 150 broedparen, nu kunnen daar drie nullen achter gezet worden: 100.000 tot 150.000 of zelfs meer. Vooral de Oostvaardersplassen in Flevoland is een belangrijk gebied voor het enorme herstel geweest. Het uitgestrekte moerasgebied was voor de vogel ideaal. Met veel riet om te schuilen tijdens de rui, als de grauwe gans een aantal weken niet kan vliegen en kwetsbaar is. In die periode eet hij veel jonge rietscheuten en houdt daarmee het moerasgebied open, waar steltlopers, lepelaars en grote zilverreigers van profiteren.

Onze grauwe gans blijft tegenwoordig in de winter steeds vaker in Nederland. Daar komen dan de Scandinavische soortgenoten nog bij. Nederland is een belangrijk overwinteringsgebied geworden voor noordelijke broeders. Voorheen trokken de meeste grauwe ganzen naar Spanje. Door de klimaatopwarming gebeurt dat nu veel minder.

De grauwe gans is de stamvader van de tamme (witte) boerengans. In het Veld zie je regelmatig soepganzen, een mengvorm van beide. Van ganzen is bekend dat de verschillende soorten gemakkelijk onderling kruisen. Een brandgans met een grauwe gans bijvoorbeeld.

Grauwe ganzen broeden vooral in rietland, brandganzen vooral in grasland. Nesten tellen meestal vier tot zes eieren, soms wel acht.

Hoeveel poept een gans? Veel! Een gans eet ongeveer 500 gram gras per dag. Omdat ze een snelle spijsvertering hebben, produceren ze om de drie tot vier minuten een drol.

Ganzen zijn prima 'waakhonden'. Dat wisten de Romeinen al. Ze gebruikten ze om tempels te bewaken. Ook op boerderijen worden ganzen soms op die manier ingezet.

▷

Ganzen vliegen vaak in een V-formatie. De brandgans doet daar niet aan mee. Die vliegen in groepen, maar heel erg ongeorganiseerd. Alleen bij zeer lange afstands-vluchten kiezen ze voor de efficiëntere V-formatie.

▼

Een Nijlgans is eigenlijk een halfgans, de soort zit ergens tussen de eend en gans in. Toch hebben we deze vogel onder de ganzen geplaatst, enerzijds vanwege de naam, anderzijds omdat Nijlganzen zich als een gans gedragen

De Brandgans

Als je in het voorjaar door het Wormer- en Jisperveld vaart kan de brandgans je niet ontgaan. Vele duizenden zal je in groepen al kakelend door het Veld zien lopen. De brandgans herken je aan z'n witte kop, zwartgrijze hals en bovenlijf, en een witte onderbuik.

Vroeger was de brandgans een wintergast, maar tegenwoordig blijven steeds meer vogels het hele jaar in ons land, ook in het Wormer- en Jisperveld. De reden is niet helemaal duidelijk. Vermoed wordt dat dit komt doordat de wilde brandgans in de loop der jaren gepaard heeft met de tamme brandgans, die hier als siervogel gehouden werd.

De Nijlgans

Nijlganzen zijn vaal grijsbruin gekleurd met roodbruine bovendelen. Opvallend zijn de donkere ringen om de ogen, daaraan zijn ze duidelijk te herkennen. Die ringen krijgen ze pas als ze volwassen zijn. Van oorsprong komt de Nijlgans uit Egypte nabij de rivier de Nijl. In Nederland werden ze als siervogel gehouden. Ontsnapte siervogels wisten zich in West-Europa goed te handhaven.

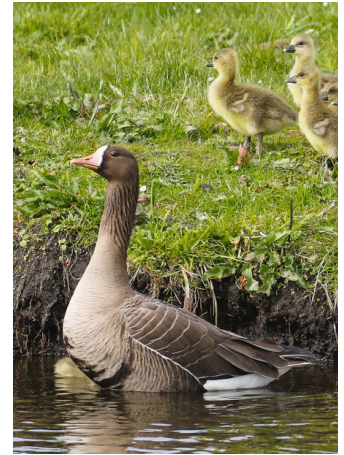
Tegenwoordig is de Nijlgans niet meer weg te slaan uit de Nederlandse natuur- en weidegebieden. Het aantal vogels is in de afgelopen jaren enorm uitgebreid. Ze verdedigen hun nesten fanatiek door al blazend en met een uitgestrekte nek achter de indringer aan te gaan. Overal in de buurt van water kunnen Nijlganzen voorkomen, dus ook in het Wormer- en Jisperveld. Ze broeden nabij water, in oude roofvogelnesten in bomen, maar ook in hollen en nestkasten van torenvalken. Ze zijn geduchte concurrenten van de bergeend.

De Kolgans

De oranje snavel met de witte bles, de oranje poten en de dwarse, zwarte vegen over de buik zijn kenmerkend voor de kolgans. Het is een wintergast die broedt in toendra's in het hoge noorden. Toch zien we ze in de zomer in het Wormer- en Jisperveld, ook broedend.

Het verhaal gaat dat deze kolonie kolganzen ooit door particulieren, die deze vogels als siervogels of lokganzen hielden, is losgelaten. Kolganzen eten vooral gras en wilde planten op akkers en akkerranden.

In de winterperiode, als de wintergasten hier verblijven, kun je bij zonsopkomst een waar spektakel zien van enorme groepen die van een veilige slaapplek bij water naar voedselrijk grasland trekken om daar te grazen. Bij zonsondergang zie je ze dan weer naar de slaapplek terugkeren.

De Grote Canadese Gans

Vanaf de jaren '70 zien we de grote Canadese gans in ons land 'in het wild'. Vermoedelijk zijn de eerste vogels ontsnapt uit volières en parken waar deze vogel als siervogel werden gehouden.

Een grote Canadese gans herken je aan de zwarte hals en kop met een opvallende witte keelvlek. Doordat de vogel het 'ook met andere ganzen doet' is het uiterlijk niet altijd gelijk. Van oorsprong heeft de vogel een bruinachtig grijs gestreept bovendek en een witte onderbuik. Het leefgebied is heel gevarieerd, maar er moet wel water zijn. Vanaf juni tot in september zie je grote groepen ruiende Canadese ganzen op open water.

<

Zoals de naam al aangeeft, is Canada het oorspronkelijke leefgebied van de Canadese gans, evenals de noordelijke staten van Amerika. In het najaar trekken de vogels van daar naar de zuidelijke staten en Mexico. De grote Canadese gans in Europa trekt niet of nauwelijks.

Eenden

Zowel in zoet als zout water komen we eenden tegen. Je hebt ze in twee 'maten': grondeleenden en duikeenden.

Grondeleenden zoeken hun voedsel vooral aan de oppervlakte of net daaronder, in ondiep water. Het achterlijf gaat daarbij omhoog en de kop en hals onder water. Voor deze kiepstand is een specifieke term: grondelen.

De wilde eend, de slobeend, de winter- en zomertaling, de krakeend en de smient zijn grondeleenden.

Een duikeend zoekt zijn voedsel vooral wat dieper. Ze duiken onder water. Ze grondelen zelden en ze liggen vaak wat lager in het water omdat ze minder drijfvermogen hebben. Hun poten staan wat verder naar achteren. Dat is handig voor duiken, maar daardoor lopen ze op het land minder goed. Ook komen ze moeizamer uit het water. Ze hebben een aanloopje nodig. De kuifeend is misschien wel de bekendste duikeend.

Vrouwtjeseenden maken hun nest meestal met dons dat ze uit hun borst plukken. Een nest kan wel tien tot twaalf jongen tellen. Toch worden weinig pullen volwassen: ze worden veelal opgegeten door snoeken, reigers en kraaien. Opmerkelijk is dat de moeder – die de opvoeding verzorgt – dat vaak niet door heeft. Of er één of tien jongen achter haar aan zwemmen, het onderscheid kan ze niet of nauwelijks maken.

Eenden ruien direct na het broedseizoen hun slagpennen en hun staartpennen. Dat gebeurt tegelijkertijd, zodat ze ongeveer een maand niet kunnen vliegen.

Op veel plekken wordt op eenden gejaagd. Vroeger gebeurde dat vooral in eendenkooien, waarbij tamme eenden de wilde eenden in een soort hok lokten. Tegenwoordig worden ze vooral met geweren bejaagd. De jacht lijkt af te nemen. We zien steeds vaker eenden in de bewoonde wereld. Daar hebben ze weinig gevaar te duchten.

De Wilde Eend

De wilde eend komt overal in ons land voor. Hij blijft vaak het hele jaar hier, tenzij het te koud wordt. Het mannetje (de woerd) herken je aan de glanzend groene kop en witte nekband. Het vrouwtje is bruin, een heel goede camouflagekleur. Tijdens het broeden wil ze niet opvallen. In de zomer, als de woerd gaat ruien en zijn prachtkleed verliest, lijkt hij erg op het vrouwtje. Hij is in die periode kwetsbaar omdat hij dan niet goed kan vliegen. Dan komt zo'n bruinig uiterlijk goed van pas.

Voor een wilde eend is het niet uitzonderlijk om twee tot drie legsels per jaar te hebben, met elk zo'n zes tot tien eieren. Toch daalt het aantal wilde eenden al jaren, sinds 1990 met zo'n dertig procent. Men denkt dat de belangrijkste reden daarvoor de hoge kuikensterfte is door toegenomen predatie. De vergelijkbare krakeend, die het juist heel goed doet, heeft daar minder last van omdat zij haar pullen meer verborgen houdt.

Er bestaan geen soepkiekendieven of soepgrutto's, maar de soepeend zie je veel, een gevolg van het eeuwenlang houden en doorfokken van deze vogel. Zo'n eend kan weer verwilderen en een paar vormen met een 'raszuivere' wilde eend. Tegenwoordig wordt de soepeend ook genoteerd bij vogeltellingen. SOVON, de vogeltelorganisatie, biedt zelfs een korte online cursus aan, want het verschil tussen wild en soep kan minimaal zijn, bijvoorbeeld een te dunne nekband.

<

Vriest de wilde eend niet vast als hij op het ijs staat? Het kan wel maar het gebeurt weinig, deels omdat de bloedsomloop langs de poten gaat, maar ook omdat de eend vaak op de buik gaat liggen met opgetrokken poten.

Verkrachten woerden van de wilde eend hun vrouwtjes? Wilde eenden hebben een structureel mannenoverschot. De mannen willen hun genen doorgeven en blijven het gehele voorjaar hun kansen benutten. Tijdens de groepsbalts in december worden paren gevormd. In het voorjaar worden de gepaarde mannen door vrijgezellen uitgedaagd. Dit ontardt veelal in een 'drievlucht' van twee woerden die één vrouwtje achtervolgen. De aanhouder wint.

Ook op het water gaat het er niet zachtzinnig aan toe als twee of meer woerden tegelijk met een vrouwtje willen paren en het vrouwtje daarbij steeds onder water drukken. Toch is het nog altijd zo dat het vrouwtje zelf bepaalt wie haar bevrucht. Haar geslachtsorgaan is zo ontwikkeld dat ze het zaad van een ongewenst mannetje kan omleiden.

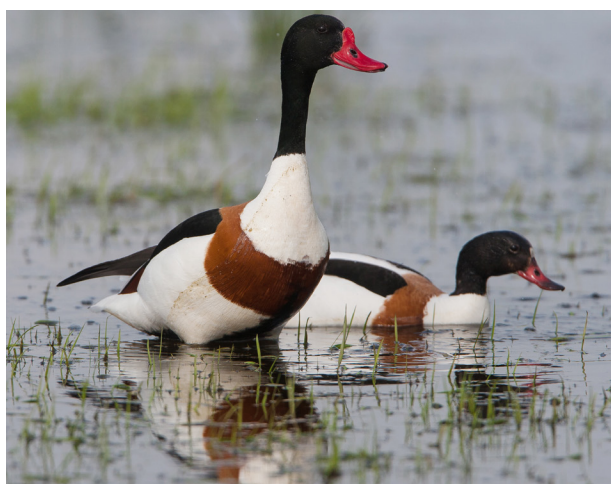
De Smient

Smienten worden ook wel fluiteenden genoemd omdat hun roep op zacht fluiten lijkt. Het is hier een typische wintervogel: schaatsend door de polder hoor je het geluid her en der opduiken.

v

In de zomer zal je zelden smienten in ons land zien broeden. Ze zitten dan in Scandinavië en Siberië. Maar in het najaar komen ze hier in grote aantallen overwinteren. Ook in het Wormer- en Jisperveld zie je ze dan veel. Net als ganzen houden smienten van gras. Dat valt minder op omdat ze vooral gedurende de nacht grazen. Overdag dobberen ze vaak op de plas- sen en sloten en doen een dutje.

Mannetjes hebben een kastanjebruine kop met een roomgele streep op het voorhoofd. De buik is wit en de onderstaartdekveren zijn zwart. De vrouwtjes zijn rossig bruin of grijsachtig met een blauwgrijze snavel.

De Bergeend

7

Het mannetje bergeend verschilt in één opzicht van het vrouwtje: hij heeft een markante knobbel aan de snavelbasis. Overigens heeft hij die alleen in de paartijd.

De bergeend is net als de nijlgans niet echt een gans of een eend. In classificaties wordt hij gerekend tot de halfganzen. Anders gezegd: het is geen hele eend, maar een halve.

De kleuren van een bergeend zijn heel opvallend: een zwarte kop, een rode snavel en een bruinrode rand over het lichaam, vleugels met zwarte uiteinden en verder veel wit. De bergeend is groter dan de gemiddelde eend, maar kleiner dan de gans.

Van oorsprong is de bergeend een kustbewoner die in konijnenholen broedt. Hier komt de naam waarschijnlijk vandaan. Door de vos is hij uit de duinen verdreven. Tegenwoordig zien we ze op veel plekken, ook in het Wormer- en Jisperveld. Daar maken ze vaak holen in riethopen.

Zoals bij veel vogels broedt alleen het vrouwtje. De pullen van meerdere bergeenden trekken samen op, bewaakt door enkele ouders: de zogenaamde eendencreche. Na de broedtijd gaan bergeenden naar open water zoals de Waddenzee, om veilig te kunnen ruïen. Als de winters koud zijn trekken ze soms door naar Frankrijk of Engeland.

De Slobeend

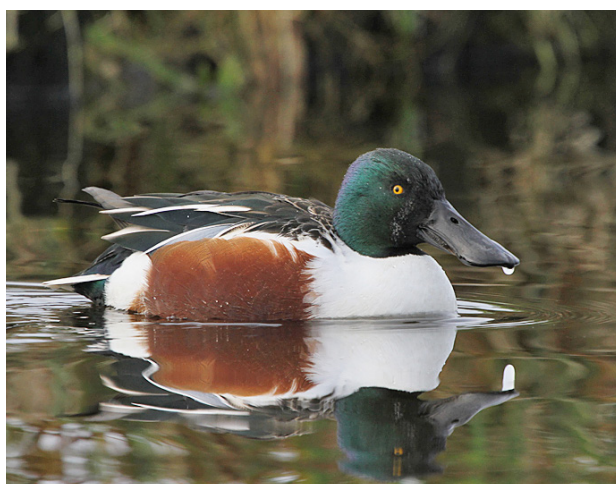
Het meest bijzondere aan de slobeend is de snavel. Hij heeft er zijn naam aan te danken. Het apparaat is plat, groot en breed. Daarmee kan hij uitstekend kroos en waterdierpjes opslobberen.

Het mannetje is opvallend getekend en lijkt wat op de bergeend. Het vrouwtje is bruinig, vergelijkbaar met het vrouwtje wilde eend. Slobeenden hebben meestal één broedsel en de nesten liggen vaak dicht bij elkaar. Ze broeden vooral bij water en in hoog grasland: een echte weidevogel.

In het najaar trekken de slobeenden naar Zuid-Europa of nog wat verder, naar Afrika.

De slobeend met zijn buitenmodel snavel.

De Kuifeend

In tegenstelling tot de wilde eend duiken kuifeenden naar hun voedsel. Ze leven van weekdieren, vooral van driehoekmosselen, wormen en soms visbroed. Waterinsecten zoals muggenlarven en waterplanten lusten ze ook. Het uiterlijke verschil tussen een mannetje en vrouwtje kuifeend is groot. Het vrouwtje is helemaal donkerbruin, tegen het zwarte aan. Het mannetje is deels zwart en deels wit (aan de flanken).

Je ziet ze vooral op de wat diepere wateren. In de winter komen ze ook in stedelijk gebied voor. Ze moeten veel energie opbouwen om koudeperiodes te overleven en duiken dag en nacht naar zo veel mogelijk driehoeksmosselen.

Je kunt de nesten in parken tegenkomen, maar de vogel maakt het nest het liefst langs de waterkant in ondiepe sloten. De woerd helpt bij het grootbrengen van de jongen, wat onder eenden een uitzondering is.

De kuifeend heeft een vetkuif die tegen zijn achterhoofd zit geplakt. Die van het mannetje is iets langer dan die van het vrouwtje. Ook opvallend zijn de gele ogen.

De Kraakeend

^

Het mannetje kraakeend wordt door veel mensen aangezien voor een vrouwtje wilde eend.

Er zijn soorten waar het heel goed mee gaat. De kraakeend is er zo een. De opmars begon in de jaren zeventig. Daarvoor was hij zo zeldzaam dat vogelaars verrukt waren als ze er eentje zagen. Het was meer een vogel van Centraal- en Oost-Europa. Inmiddels doet hij het beter dan de wilde eend, zonder dat het veel mensen opvalt overigens, want beide geslachten lijken erg op het vrouwtje wilde eend.

Meestal hebben eendenmannetjes een kleurrijk verenpak, maar de kraakeend is een uitzondering. Toch, als je goed kijkt, zie je een mooie fijne tekening, vooral op de borst. De zwarte stuit en witte spiegel zijn het meest kenmerkend. Opvallend is dat de kraakeend pas in mei start met broeden. Een kraakeend kan het hele jaar in het land verblijven, maar er zijn ook vogels die Nederland als doortrekland aandoen.

De Wintertaling

7

De wintertaling is onze kleinste eend. Het mannetje is mooi getekend, met zijn kastanjebruine kop en donkergroene vlek rond het oog.

Wintertalingen zijn onze kleinste eenden. Je herkent ze in vlucht aan hun vleugelslag, die sneller is dan van de grotere zwemeenden. Ze hebben een enorm uitgebreid broedgebied tot in Siberië, waarvan Nederland de zuidwestrand vormt. Vooral in Rusland en in het merenland Finland komt de soort in grote aantallen voor. Het aantal broedvogels in Nederland wordt geschat op minder dan tweeduizend.

Door onze milde winters zijn onze wintertalingen standvogel. Wintertalingen maken hun goed verborgen nesten in ondiepe slootjes met een dichte begroeiing. De vogel is vaak in de nacht actief. Als in het najaar en de wintermaanden grote aantallen noordelijke wintertalingen naar Nederland en verder trekken, is er een goede kans om deze eend in het Wormer- en Jisperveld te zien, want ze verblijven het liefst in ondiepe, rustige waterrijke gebieden met een welige begroeiing van de oevers.

Meeuwen

Maak een excursie met de boot in het Wormer- en Jisperveld en gegarandeerd word je gevolgd door meeuwen. Zie een boer ploegen en hij wordt omringd door meeuwen. Er zijn talloze meeuwensoorten, meer dan honderd. Het zijn echte zee- en kustvogels, maar tegenwoordig komen ze ook volop in het binnenland voor. Ze overnachten altijd bij water: zee, meren, rivieren en plassen.

Men kan meeuwen indelen op grond van het masker. Dat is de benaming voor de zwartige kop. De vorkstaartmeeuw, zwartkopmeeuw, dwergmeeuw en kokmeeuw hebben zo'n kenmerk. De drieteenmeeuw, grote

en kleine mantelmeeuw, zilvermeeuw en stormmeeuw niet. De zogeheten maskermeeuwen broeden vaak in zoete moerassen. De meeuwen zonder masker zijn voornamelijk kustgebonden. Het masker speelt een belangrijke rol bij de balts.

Meeuwen zijn niet erg kieskeurig met hun eten. Krabben, visjes, patat en ook bodemdieren (regenwormen, muizen): ze staan allemaal op het menu. Meeuwen broeden graag bij elkaar, dat zie je in het Wormer- en Jisperveld heel duidelijk. Maar ook op andere plekken zie je kolonies met tientallen meeuwen. Ze maken samen een enorm lawaai.

De Kokmeeuw

De kokmeeuw is sterk afgenomen, maar nog steeds talrijk in ons land. De koptekening is in de winter heel anders dan in de zomer. In de zomer is de kop donkerbruin. In de winter is die nagenoeg wit. Van de donkere kop resteert slechts een veeg, die wat lijkt op een koptelefoon. Het lijf van de vogel is wit (onderkant) en licht grijs (bovenkant). De uiteinden van de vleugels zijn donker, de gehele voorkant van de vleugel is wit.

Sommige vogels trekken in het najaar naar het zuiden maar zeker niet allemaal. In de winter zien we hier ook kokmeeuwen uit 'het hoge noorden'.

Waarom trappelen meeuwen op het gras?

Meeuwen trappelen, net als kieviten, vaak op het gras om regenwormen omhoog te krijgen. Ze bootsen hiermee een mol na die aan het graven is.

<

In de broedperiode zie je veel minder kokmeeuwen achter de boot dan in andere maanden. Ze zijn bang dat hun broedplek wordt ingenomen door een soortgenoot als ze een tijdje met de boot meevliegen.

^
Zilvermeeuwen met
een geroofd ei.

De Zilvermeeuw

Een jonge zilvermeeuw is bruin en ziet er compleet anders uit dan een volwassen exemplaar, maar is net zo groot. Heel lang dachten ornithologen dan ook dat het om een heel andere soort ging. Gaandeweg verandert het verenkleed: borst en kop worden wit, rug en vleugels grijs.

De vogel eet bijna alles. Schooieren bij een eettent, op zoek naar junkfood, doet hij graag. Niet voor niks wordt hij ook wel de patatmeeuw genoemd. Ben je op weg met de veerboot naar een eiland, dan zie je vaak zilvermeeuwen achter de boot hangen, in de hoop dat passagiers wat lekkers over de reling gooien.

De vogel broedt op de grond, vooral aan de kust, maar steeds vaker zie je ze ook op daken broeden, omdat veel nesten op de grond gepredeerd worden door de vos. De zilvermeeuw blijft het hele jaar in ons land.

De Grote Mantelmeeuw

7
De grote mantelmeeuw is nog
maar sinds 1993 broedvogel in
Nederland. Het aantal broed-
paren is nog steeds gering.
Als doortrekker en wintergast
zien we hem veel vaker.

De grote mantelmeeuw is de grootste meeuw ter wereld en heeft een spanwijdte van ruim anderhalve meter. Het is van oudsher een vogel van de zee kust in noordelijk Europa, maar tegenwoordig zien we hem steeds vaker ook in ons land, zelfs verder landinwaarts. Je zou hem dus zomaar in het Wormer- en Jisperveld kunnen tegenkomen. Broeden doen ze hier echter niet.

De grote mantelmeeuw lijkt op de kleine mantelmeeuw, als we zijn kolossale afmeting even buiten beschouwing laten, maar zijn poten en snavel zijn anders gekleurd.

De Kleine Mantelmeeuw

De kleine mantelmeeuw is een kustgebonden viseter, maar in broedplaats- en voedselkeuze is hij flexibel. Hij broedt vaak samen met zilvermeeuw en eet vooral vis en visresten. In het Wormer- en Jisperveld kom je ze vaak tegen.

De vogel is ongeveer even groot als de zilvermeeuw. Het onderscheid tussen de soorten zit hem vooral in de bovenvleugels. Bij de één zwart, bij de ander grijs. Toch twijfel je weleens: is het nu een mantelmeeuw met een iets lichter dek, wat ook voorkomt, of is het een donkerder ogende zilvermeeuw. Belichting kan soms vertekenen. De poten en snavel van de kleine mantelmeeuw zijn in ieder geval geler.

De Visdief

De visdief is de meest in Nederland voorkomende stern. Kenmerkend voor deze kleine vogel is de lange vorkstaart en de zwarte pet die versmald doorloopt tot in de nek. Ze lijken erg op de noordse stern, maar visdieven hebben een langere snavel en hals, langere poten en meestal een zwarte punt aan de oranje snavel.

Vanaf het voorjaar tot het najaar zie je de vogel achter de excursieboot vliegen in de hoop dat kleine visjes en torretjes door het motorgewoel naar de oppervlakte komen. Vaak ook zie je ze 'bidden' en dan plots naar beneden duiken om een visje te pakken.

Ze broeden meestal in grote of kleinere kolonies op de grond, maar broeden op grinddaken komt ook voor. Vanaf juli tot oktober trekken ze naar zuidelijke kustgebieden in Europa en Afrika. Een klein deel vliegt zelfs door naar Zuid-Afrika.

Kleine mantelmeeuwen trekken vaak samen op met zilvermeeuwen. In 2017 was er zelfs een gemengd paar in IJmuiden, dat samen een kuiken grootbracht.

De visdief op de stibremmer.

Roofvogels

^

De kiekendief heeft zijn naam te danken aan zijn reputatie als rover van kuikens, die vroeger 'kiekens' werden genoemd.

Roofvogels kun je in vijf groepen indelen. Je hebt havikachtigen, valken, gieren, uilen en nog een groep bestaande uit buizerds, arenden en kiekendieven. De uilen niet meegerekend broeden er in Nederland land veertien soorten roofvogels. In Noord-Holland zijn dat er acht. Vroeger was de torenvalk de meest voorkomende soort in Nederland, nu komt de buizerd het meeste voor. Ook de havik komt vrij veel voor. In het Wormer- en Jisperveld zijn de buizerd, de bruine kiekendief, de torenvalk en de havik regelmatig te zien. Ze broeden allemaal in dit gebied en blijven, met uitzondering van de bruine kiekendief, ook in de winterperiode. In het Veld zie je 's winters wel kiekendieven, maar dat zijn blauwe kiekendieven uit noordelijke streken.

Lange tijd is het heel slecht gegaan met de roofvogels in ons land. Het vele gebruik van pesticiden veroor-

zaakte een grote sterfte onder de vogels. Sinds het verbod daarvan in de jaren zeventig is de vogelstand weer gegroeid. Een kentering in de manier van denken over roofvogels heeft eveneens geholpen. Niet langer heeft de roofvogel een negatief imago.

Toch is de huidige situatie voor een aantal roofvogels nog steeds kwetsbaar, enerzijds door gebrek aan voedsel (de hoeveelheid moet door meerdere vogels worden gedeeld), anderzijds door afname van het landelijk gebied. Ook het verkeer veroorzaakt slachtoffers, een gevolg van het feit dat veel roofvogels graag langs de snelweg op muizen jagen. Nog een factor is onderlinge concurrentie. Sinds de komst van de havik in de duinen bijvoorbeeld, is de boomvalk er vrijwel verdwenen.

De Buizerd

In Nederland is de buizerd de meest voorkomende roofvogel. Ook in het Wormer- en Jisperveld zie je de vogel het hele jaar door. Sterker nog, er is een plek in het Veld die naar hem vernoemd is: het Buizerdbosje. Bijna elk jaar broedt daar een buizerd in de bomen. In het nest zal hij zo'n twee tot vier eieren leggen, de standaard voor een buizerd.

Een buizerd nestelt niet alleen graag in een boom, een boom is ook een uitstekende uitkijkpost om een prooi op te sporen. En dat vinden meer gevederde rovers. Weidevogels – prioriteit nummer één in dit natuurreserveaat – houden daar niet van. Die willen broeden in een open gebied, zodat ze het gevaar zien aankomen. Het beleid van Natuurmonumenten is hierop gericht. Zullen de buizerds van het Buizerdbosje beseffen dat ze van geluk mogen spreken dat deze vip-locatie in het centrale deel van het Wormer- en Jisperveld nog aanwezig is?

Een buizerd is gemakkelijk te verwarren met een bruine kiekendief. Ze zijn nagenoeg even groot en speuren beide vanuit de lucht de grond af op zoek naar een prooi. Een kiekendief vliegt vaak laag over het riet of de slootkant, terwijl de buizerd meestal hoger vliegt. De menukeuze is hetzelfde: muizen, ratten en (jonge) vogels. Ook een jonge haas is voor deze vogels niet veilig.

Het aantal buizerds is de laatste jaren enorm toegenomen. Dat komt misschien door zijn voedselstrategie. Hij weet dat luiheid loont en dat werken (vliegen) energie kost. Het liefst wacht de buizerd tot de temperatuur hoog genoeg is om met weinig inspanning gebruik te maken van de warme opstijgende lucht. Hoog in de lucht speurt hij naar zijn belangrijkste bron van voedsel: de muis. Nee, de buizerd pakt het handiger aan dan de even grote havik, zijn concurrent in Nederland, die in een vermoeiende achtervolging op duiven jaagt of een wendbaar konijn probeert te vangen. Als een vogel door een auto wordt aangereden, dan vindt de buizerd deze (dode) vogel nog net zo lekker. Geen wonder dat we de buizerd vaak langs de snelweg aantreffen.

^

Buizerds kunnen onderling erg van uiterlijk verschillen. De kleur van het verenkleed gaat van donkerbruin tot bijna volledig wit. De Fransen noemen hem daarom *buse variable*. Buizerds met veel wit tref je vooral aan in de noordelijke landen. Onze buizerds zijn over het algemeen bruiner.

Hoe onderscheid je een buizerd van een kiekendief? De buizerd heeft bredere vleugels, een kortere staart en oogt wat massiever. Hij vliegt meestal hoger. Hij cirkelt graag op de thermiek met vlakke vleugels. Een kiekendief zie je vaker laag zweven in de vliegrichting, met tussenslagen, enigszins schommelend om het gebrek aan thermiek op die hoogte te corrigeren. Ze hebben hun vleugels in een ondiepe V-vorm.

De Bruine Kiekendief

Is de kiekendief monogaam? Niet echt! Het vrouwtje heeft elk seizoen een nieuwe partner. Voordat het mannetje geaccepteerd wordt, moet hij eerst een test doorstaan: als hij niet snel genoeg een prooi kan aanreiken, dan wordt hij ingeruild voor een volgende kandidaat. Omgekeerd is voor het mannetje één partner niet altijd genoeg. Twee of drie, dát is pas interessant.

▼

De bruine kiekendief bouwt zijn nest in rietland.

↙

Van de blauwe 'kiek' die we in de winter zien, is het mannetje opvallend licht van kleur.

De bruine kiekendief is een echte moerasvogel die helemaal op zijn plek is in een veenweidegebied als het Wormer- en Jisperveld. Bijna ieder jaar broeden hier enkele paartjes.

Je ziet deze vogel in de zomer regelmatig rondvliegen op zoek naar prooidieren: kleine zoogdieren, vogels en amfibieën. Het vrouwtje is herkenbaar aan het overwegend bruine uiterlijk en de lichte kop. Mannetjes zijn bonter gekleurd, met zwarte vleugelpunten en lichtgrijs in de vleugels.

Broeden doet de kiekendief op de grond, het liefst in rietland, op een natte plek die lastig bereikbaar is voor rovers. Als het een goed muizenjaar is, dan kan de soort ook drogere gebieden zoals bouwland opzoeken. Ze houden het bij één legsel van meestal vier of vijf eieren. De broedduur is ruim een maand en begint al bij het eerste ei. De jongen worden, ook nadat ze vliegvlug zijn, nog wekenlang gevoerd.

Landelijk gezien loopt het aantal bruine kiekendieven terug door intensivering van de landbouw en verdroging en verruiging van moerasgebieden. De uitgestrekte rietvelden waarin ze graag broeden worden daardoor bereikbaar voor predatoren. In het Wormer- en Jisperveld is er tijdens het broedseizoen een groot aanbod aan jonge ganzen, zodat de bruine kiekendief in die periode in een waar Walhalla leeft.

In het late najaar schuiven verreweg de meeste bruine kiekendieven op naar zuidelijke delen van Europa en Noord-Afrika, en wordt hun plaats ingenomen door in het Veld overwinterende blauwe kiekendieven. Vanaf maart kunnen we de bruine kiekendief weer verwelkomen.

De Torenvalk

Naast het gebouw van De Poelboerderij staat een hoge paal met een nestkast. Bijna elk jaar broedt er een torenvalk in deze kast. Het broedproces kunnen we in De Poelboerderij mooi volgen op een monitor, omdat er een camera voor het nest is geplaatst.

Torenvalken herken je vooral aan het ‘bidden’ in de lucht: fladderend stilstaan boven een mogelijke prooi. Dat zag je tot eind jaren tachtig veel. Toen was de torenvalk de meest algemene roofvogel van ons land. De populatie is de laatste jaren echter teruggelopen. De oorzaak hiervan is niet duidelijk. Vermoedelijk zijn de zware bemesting van het land en het intensiever gebruik van de grond de oorzaken van het verminderen van de muizenstand, de belangrijkste voedselbron van de torenvalk. Mogelijk speelt ook de toename van het aantal haviken een rol.

De Slechtvalk

De slechtvalk is de grootste onder de valkensoorten. Het vrouwtje is zoals bij de meeste roofvogels forser gebouwd dan het mannetje. Je treft hem aan in open landschap, waar hij vooral op vogels jaagt. Soms duikt hij vanuit de hoogte op de vliegende prooi, andere keren achtervolgt hij vogels, met snelheden van meer dan 200 km per uur. Een slechtvalk herken je aan het klaaglijk gekrijs en aan zijn opvallende baardstrepn.

De vogel leeft solitair en heeft zijn eigen territorium. Ook in het Wormer- en Jisperveld zien we hem het hele jaar door, want het is geen trekvogel. Steltlopers, eenden, spreeuwen, de vogels van het open land zijn niet veilig voor de slechtvalk, maar de duif staat bovenaan de menulijst.

▷

Torenvalk met muis.

Hoe gek het ook klinkt: uit DNA-onderzoek is gebleken dat de valk meer verwant is aan de papagaai dan aan andere roofvogels. Je zou het daarom een roofpapagaai kunnen noemen. De valk broedt net als de papagaai in een holte.

^

De slechtvalk broedt graag op grote en hoge gebouwen, zelfs midden in de stad, zoals boven in het Rijksmuseum. Stadsduiven genoeg. In Wormer maakte hij een aantal jaren gebruik van een nestkast hoog in de zendmast.

In duikvlucht is de slechtvalk de snelste vogel ter wereld. Hij haalt dan een snelheid van meer dan 350 km per uur.

De Havik

De havik is een krachtige roofvogel, gespecialiseerd in het overrompelen van vogels. Hij is honkvast: vaak broedt hij jarenlang op dezelfde plek, ergens hoog in een boom, in een groot nest gemaakt van takken. In het Wormer- en Jisperveld broedt de havik onder andere op de Baanakkers. Je kan de vogel in vlucht herkennen aan zijn lange staart en relatief korte en brede vleugels. In rust is zijn duidelijke oogstreep een kenmerk.

Hij jaagt vooral door het maken van een paar korte vleugelslagen, gevolgd door een glijvlucht vlak boven de grond of met grote behendigheid door het bos heen. Je ziet hem ook wel eens hoog rondcirkelen als een buizerd, waarna hij met een duikvlucht een prooi weet te verschalken. Dat is dan meestal een middelgrote vogel als een gans, een duif, een ekster, een lijster of een kleinere soort als de spreeuw. Maar een jonge haas lust hij ook. Het vrouwtje is aanzienlijk groter dan het mannetje en zij vangt ook grotere prooien. Man of vrouw, veel zal je de havik niet treffen, want het is een schuwe vogel. Op een roofvogelexcursie moet je geluk hebben om hem te kunnen spotten. Als de havik broedt en je weet het nest, dan kun je op afstand een kenmerkend geluid horen (het zogenaamde kekkeren). In de tijd van de jongen hoor je soms een scherpe schreeuw, de bedelroep.

Rietvogels

In het riet zitten veel vogels die je eerder hoort dan ziet. Je herkent ze vooral aan hun gezang, zeker tijdens het broedseizoen. Dan doen mannetjes hun best om de aandacht te trekken van vrouwtjes. Twee veel voorkomende rietvogels in het Wormer- en Jisperveld zijn de kleine karekiet en de rietzanger. Qua uiterlijk lijken ze enigszins op elkaar, met hun opvallende geelbruine kleur. De rietzanger onderscheidt zich door de lichtgekleurde wenkbrauwstreep. Beide soorten maken krassende geluiden gecombineerd met fluittonen. De rietzanger zingt wat melodieuzer en gevarieerder. De kleine karekiet houdt meer van staccato en ritmevastheid.

Een andere rietvogel die veel te zien is in het Wormer- en Jisperveld is de rietgors. Hij is duidelijk herkenbaar aan zijn zwarte petje en witte sjaal. In tegenstelling tot de rietzanger

en de kleine karekiet maakt hij niet zoveel drukte. Zijn deuntje is kort, een paar tjrpklinken achter elkaar.

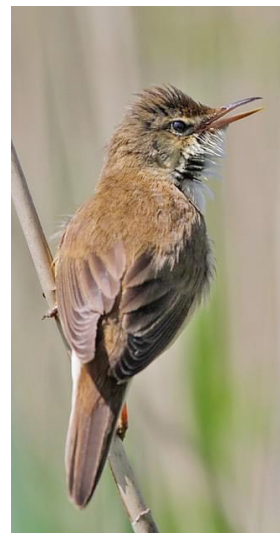
De blauwborst is een van de mooiste rietvogels in het Veld. Zijn keel en borst zijn kobaltblauw. Dat is een bijzondere kleur in de Nederlandse vogelwereld. In de lente kan je hem waarnemen op zijn zangpost. Dat kan een topje van een struik of een riethalm zijn. Zijn zang begint aarzelend, als een startmotor die op gang moet komen, maar allengs klinkt het vol zelfvertrouwen. Het aantal blauwborsten is afgelopen decennia in Nederland spectaculair toegenomen.

De baardman broedt hier incidenteel. Dat maakt de trefkans beperkt. Maar als hij er is, dan merk je dat al snel op door zijn tinkelende contactroep. Echt zingen doet hij niet. Het is niet meer dan de roep gevolgd door een sneer.

De Kleine Karakiet

De kleine karekiet is een echte moerasbewoner. Het is dan ook niet vreemd dat deze vogel graag in het Wormer- en Jisperveld vertoeft. In het voorjaar komt de vogel uit West-Afrika naar zijn broedgebied hier. De vogel zien we vaak in het riet in ondiep water. Daar zoekt hij naar insecten. Hij is beslist niet schuw. Je kunt hem horen zingen vanaf half april tot het einde van het broedseizoen, eind juli. Daarna zien we de soort langzamerhand verdwijnen uit het Veld. De laatste karekieten vertrekken begin oktober.

Het nest is een waar kunststukje, een mooi gevormd kommetje, hangend tussen rietstengels. Daar legt het vrouwtje vier eieren in. Als ze pech heeft, komt er een koekoek langs die een ei oppeuzelt en vervangt door zijn eigen ei. Karekietnesten zijn zeer geliefd bij de koekoek. Het lijkt gemakzuchtig van de koekoek: je ei dumpen bij een gastouder, maar de tactiek vereist een precieze timing. Het ei moet niet te vroeg gelegd worden. Ligt het er al voordat de karekiet zelf begint met leggen, dan wekt dat argwaan. Het ei mag ook niet te laat gelegd worden. De kans dat het een koekoeksjong dan nog lukt de andere kuikens uit het nest te kieperen is klein. En dat is wel de bedoeling, want het koekoeksjong is gulzig en redt het niet als de karekietouders nog meer bekjes moeten voeden.

v

Als de rietzanger geen verstopper speelt is hij op afstand goed te herkennen aan de wenkbrauwstreep. De kleine karakiet heeft dat niet.

De Rietzanger

Van de kleine rietvogels die we in het Wormer- en Jisperveld tegenkomen is de rietzanger het talrijkst. De soort doet het nu goed, maar dat was niet altijd zo. In de jaren zeventig en tachtig ging het een stuk minder door aanhoudende droogte in de Sahel, het gebied waarin hij vertoeft in de wintermaanden. Daardoor waren er veel minder insecten om te eten. De rietzanger moet juist flink bunkeren en opvetten om de lange reis naar zijn zomerverblijf in Nederland te kunnen maken.

De rietzanger arriveert hier zeker zo'n drie weken voor de kleine karakiet. Het vroege voorjaar is dus bij uitstek geschikt om zijn zang te bestuderen zonder je te hoeven afvragen of het misschien tóch een kleine karakiet is. Die twijfel is er sowieso niet meer als het beestje vanaf de top van een rietstengel opvliegt, en neerdaalt als een parachuutje. Dat is typisch de baltsvlucht van een rietzanger.

7

De rietgors tref je voornamelijk aan in moerasgebieden met riet en struiken.

De Rietgors

De rietgors doet niet zo moeilijk. Hij is niet schuw en ook niet zo kieskeurig wat zijn leefomgeving betreft. De vogel nestelt gerust bij een sloot waar nauwelijks riet staat, of in een rietkraag die is aangetast door opschietende wilgen. Niettemin gaat zijn voorkeur toch uit naar de meer uitgestrekte rietvelden in het veenweidegebied, blijkt uit de dichtheden. Het mannetje is goed te herkennen aan z'n zwarte pet met witte sjaaltje. Het vrouwtje lijkt op de huismus, maar heeft net als het mannetje witte baardstrepen. In de winter, als het mannetje zijn zwarte petje 'afzet', lijken beide geslachten op elkaar.

Niet alle rietgorzen die hier broeden trekken weg in de winter. Het zijn deeltrekkers. In de winter zien we ook rietgorzen uit Scandinavië verschijnen. Vanaf maart komen onze broedvogels alweer terug. Ze maken een nest op de grond of tussen plantenstengels. In de broedtijd leven rietgorzen van insecten, die zeer rijk aan eiwitten zijn.

De Baardman

De kleine karakiet, de rietzanger, de blauwborst: allemaal trekken ze weg in de winter. Maar de baardman blijft. De kans dat je hem treft is juist in de koude periode van het jaar het grootst, omdat hij dan in groepjes rondzwerft door de rietvelden, etend van het rietzaad. Daarbij houden de baardmannetjes voortdurend contact met elkaar door 'ping, ping' te roepen. Een echt winters geluid dat doet denken aan zingend ijs.

Het verloop van de winter heeft invloed op de overleving van de baardman. Vooral aan het einde van de winter, als hun maag-darmkanaal weer wordt omgebouwd om insecten te verteren, hun zomervoedsel, zijn ze gevoelig voor vorst. Ze kunnen dan niet terugschakelen naar rietzaden. Een late vorstperiode na warm weer aan het einde van de winter betekent dan de hongerdood. Als tegenwicht voor de soms hoge wintersterfte kan de baardman per jaar wel twintig jongen grootbrengen.

↳

De baardman is fotogeniek en lenig. Soms poseert hij in split tussen twee rietstengels. Hij heeft geen baard maar een fikse hangsnor.

De Blauwborst

De blauwborst is inderdaad 'blauwborstig' maar Engelsen noemen hem *bluethroat*. Wat ook juist is. Blauw-van-keel-tot-borst zou het het beestje perfect typeren, maar dat bekt niet lekker. Hoewel het blauw alle aandacht trekt, hecht de blauwborst zelf misschien wel meer aan zijn prachtige oranjebruine staart met zwarte eindband. Als hij die als een waaier uitzet, is dat behoorlijk imponerend.

De blauwborst doet het de laatste jaren goed. Ook in het Veld komen we hem tegen. Je ziet hem vooral in natte gebieden met open delen en loof-boombegroeiing, waar hij naar insecten zoeken. Vandaar dat je hem zeker zingend kunt tegenkomen bij het Buizerdbosje. Al vanaf half maart hoor je hem vanuit een struik of het riet kwinkeleren.

Twee nesten per jaar met vier tot zes eieren is niet uitzonderlijk. Het nest wordt laag bij de grond gemaakt, verstopt tussen de vegetatie boven een drassige bodem.

^

De blauwborst zoekt zijn voedsel op de grond zoals andere lijsterachtige als de roodborst en de nachtegaal. Net als zij zingt hij niet alleen overdag, maar ook 's nachts.

Onze blauwborst is een witgesterde blauwborst. Hij heeft een witte vlek ('ster') in het midden van het blauw. Heel soms zien we hier de Scandinavische roodgesterde blauwborst als doortrekker.

Overige vogels

^

De blauwe reiger en grote zilverreiger gunnen elkaar zowaar hetzelfde plekje. Een kwestie van wegstijgen.

Er zijn vele vogels in het Wormer- en Jisperveld die we vaak tegenkomen maar hier niet broeden, of voornamelijk niet. Ze vertoeven hier graag om te foerageren. Voorbeelden hiervan zijn de blauwe reiger, de zilverreiger, de lepelaar en de aalscholver. Grote vogelsoorten die je nauwelijks over het hoofd kan zien tijdens een vaarexcursie. Het zijn koloniebroeders die houden van een lekker rustige begraafplaats (de blauwe reiger), de ruimte van de Oostvaardersplassen (grote zilverreiger) of een eilandje in de duinen (lepelaar, aalscholver). Ze vinden het niet zo'n punt om te forenzen. Een reigersoort die hier wel broedt en jaarrond aanwezig is, maar zelden gezien wordt, is de roerdomp. Hij houdt zich meestal schuil in het riet.

De watersnip houdt zich ook meestal gedeisd. Hij broedt hier nog maar weinig. Goudplevieren tref je soms buiten het broedseizoen in grote groepen aan. In zomerkleed is het een prachtige steltloper die zijn naam eer aan doet. Het winterkleed is soberder.

Kleinere watervogels in het Veld zijn de fuut, het waterhoentje en de meerkoet. Hele gewone vogels die je overal aantreft, in de stad en op het platteland, zolang er maar water is. Het waterhoentje is schuwer en zeker bescheidener dan de meerkoet. Die heeft de reputatie van een herrieschopper en druktemaker maar kan buiten de broedtijd heel sociaal zijn. De fuut wordt vaak aangehaald in natuurdocumentaires om zijn bijzondere baltsrituelen. Om dat in het echt te zien moet je een beetje geluk hebben. Vaker zal je een ander aansprekend tafereel kunnen waarnemen: één of meer jonge fuutjes op de rug van pa of ma.

Wat treffen we nog meer regelmatig aan in het Veld? De zwarte kraai, de kauw, de houtduif en de spreeuw. En boerenlandvogels als de huiszwaluw en boerenzwaluw. Om te nestelen zijn zwaluwen afhankelijk van bebouwing langs de randen van de polder. De vele gierzwaluwen die rondgieren boven de weilanden komen zelfs meestal uit de stad.

De Blauwe Reiger

Bijna altijd zie je tijdens de excursie wel een blauwe reiger in het Veld staan. En het valt op dat veel deelnemers aan de excursie vaak met veel belangstelling naar deze vogel kijken. Vroeger was de blauwe reiger een heel schuwe vogel. Tegenwoordig zien we ze overal, ook in het centrum van de grote stad. De blauwe reiger lust graag een visje, maar kikkers, muizen, mollen en grote insecten staan ook op het menu.

Het nest van de blauwe reiger vinden we in de boom, soms solitair maar vaak in kolonies en bijna altijd in de buurt van water. In het Wormer- en Jisperveld komen we deze nesten niet tegen. Er zijn onder andere kolonies in de Heemtuin in Zaandam en op de begraafplaats in Wormerveer. Een nest telt meestal zo'n vier tot zes eieren. De dominantste reigers zitten het hoogst. Slim bekeken, want zo hebben ze geen last van poepspetters. Omdat de vogel het voedsel vooral in niet al te diep water zoekt, is een koude winter met bevroren sloten een groot probleem. Er zijn vogels die in de winter wegtrekken, maar steeds vaker blijven de vogels in ons land, vooral in de stad. Dat onze winters de laatste jaren minder koud zijn, zal ongetwijfeld een rol spelen.

De Grote Zilverreiger

De grote zilverreiger maakt zijn nest in rietmoerassen en langs meren en plassen. Het nest telt meestal zo'n drie à vier eieren. De vogel komt in de zomer nauwelijks in het Wormer- en Jisperveld voor. Dan zitten de volwassen exemplaren namelijk vooral in de Oostvaardersplassen om daar in grote kolonies te broeden. De rietvelden in het Wormer- en Jisperveld zijn voor de grote zilverreiger te klein. Vanaf augustus, als het broedseizoen ten einde is, treffen we de soort weer meer in ons Veld aan. In de winter, als grote zilverreigers afkomstig uit Oost- en Zuid-Europa arriveren en zich bij de aanwezige reigers voegen, vinden we de grootste aantallen in de weidegebieden.

In Nederland komt ook de kleine zilverreiger voor, maar veel minder dan de grote zilverreiger. Verreweg de meeste kleine zilverreigers zitten in Zeeland en op de Waddeneilanden. In het Wormer- en Jisperveld zie je ze af en toe. De kleine zilverreiger is aanmerkelijk kleiner dan zijn grote broer en hij heeft gele tenen en een kortere nek. Dit reigertje is veel beweeglijker dan de grote zilverreiger. Een andere *look-a-like* is de koereiger, vooral van de kleine zilverreiger. Veel zien we hem nog niet, maar de aantallen lijken toe te nemen.

Het voedsel van zowel de grote als kleine zilverreiger bestaat hoofdzakelijk uit visjes, kikkers, muizen en mollen.

Is de blauwe reiger wel blauw? Nee. De vogel is vooral grijs met een lichtgrijze hals. In het Engels is het dan ook de *grey heron*. En vroeger heette hij bij ons de grauwe reiger.

Waarom staat de reiger vaak op één poot?

Vogels die veel in het water staan verliezen veel warmte via hun poten. Om het warmteverlies te beperken trekken ze één poot op om tussen hun veren te verbergen.

Zie je in het Wormer- en Jisperveld een forse witte vogel, dan is de kans groot dat het een grote zilverreiger is. Al jaren strijkt in de winter 's avonds een grote groep van wel zo'n zeventig exemplaren in het bosje bij de Marken neer. De Poelboerderij organiseert in die periode regelmatig een zilverreiger-safari in de avonduren.

De Roerdomp

^

De roerdomp heeft een geweldige schutkleur. Hij gaat helemaal op in het riet als hij in de paalhouding gaat staan. Hij wordt zelf een pol riet. De roerdomp maakt veelal in de avond en vroege ochtend een hoempend geluid. Als je geluk hebt, kan je dat tijdens de excursie waarnemen. De roep is van grote afstand te horen.

Roerdompen broeden in moerassen met stevig, oud waterriet. Ook in het Wormer- en Jisperveld broeden momenteel enkele paren. Hiervoor zijn speciale roerdompbiotopen aangelegd.

Tijdens een excursie wordt vaak de vraag gesteld of de roerdomp in het Wormer- en Jisperveld voorkomt. Die vraag kan bevestigend beantwoord worden. Maar een roerdomp zien, dat gebeurt zelden. De roerdomp heeft niet voor niks de naam een mysterieuze vogel te zijn. Hij broedt van april tot juli in het riet en is erg territoriaal. Kiekendieven, die ook in het riet broeden, jaagt hij weg, wat een risicovolle onderneming is. Een nest telt meestal vier tot vijf eieren. Door het verdwijnen van waterrietzones, het proces van verlanding, neemt de geschikte broedbiotoop af. Veel roerdompen trekken pas weg naar het zuiden als de winter erg koud wordt. De blijvende exemplaren hebben het moeilijk bij strenge vorst. De vogels zoeken hun voedsel meestal onder water, maar vissen en kikkers worden onbereikbaar als de sloten dichtvriezen. Daarom staat ook de muis in de wintermaanden op het menu.

De Lepelaar

7

Een lepelaar zoekt z'n voedsel al zigzaggend in ondiep water. Met zijn op een lepel gelijkende snavel is hij goed toegerust om op de tast zijn prooi te vinden. Op het menu staan stekelbaarsjes, kikkers, salamanders, libellenlarven en andere grote insecten.

In de jaren zestig en zeventig schommelden het aantal broedende lepelaars rond de tweehonderd paren, inmiddels is dit dankzij beschermingsmaatregelen uitgegroeid tot meer dan 3.000 paren. Ook in het Wormer- en Jisperveld zien we deze grote witte vogel met z'n platte snavel regelmatig. Vanaf februari komen ze vanuit West-Afrika, Spanje of Frankrijk naar ons land en in het najaar leggen ze deze reis omgekeerd af. Lepelaars broeden graag in Nederland, in andere Europese landen gebeurt dat nauwelijks. Ze broeden bijna altijd in kolonies, samen met reigers, aalscholvers en grauwe ganzen. Meestal broeden ze op de grond, in rietvelden, maar de laatste jaren zien we steeds vaker nesten in bomen en struiken. Geheel vossenproof.

Lepelaars houden van ondiep water. Misschien is dat de reden dat we ze steeds vaker in het Wormer- en Jisperveld aantreffen. Nesten hebben we in ons gebied nog niet aangetroffen.

De Aalscholver

Het is voor de Nederlandse automobilist een heel gewoon beeld om op een lantaarnpaal bij de snelweg een aalscholver met opengeslagen vleugels te zien zitten. De vogel komt al heel lang in ons land voor. We zien deze vogel ook veelvuldig in het Wormer- en Jisperveld. Daar treffen we de vogel vooral aan op de rand van de slibreservoirs.

De aalscholver is een viseter en vangt de prooi onder water. Daarvoor heeft de vogel een gehaakte snavel. Beroepsvissers bekijken de aalscholver vaak met argwaan. Het verhaal gaat dat de vogel vooral paling eet, maar dat klopt niet. De vogel pakt alle vis die voorhanden is. In het Wormer- en Jisperveld zit veel vis, dus is het logisch dat we de vogel hier tegenkomen. De aalscholver broedt in kolonies in de buurt van grote wateren en veelal in bomen. Soms ook op de grond op eilandjes, mits ze geen last hebben van predatie van de vos. Bij koude winters trekt de vogel naar Zuid-Europa en Noord-Afrika.

De Knobbelzwaan

De grootste vogel in het Wormer- en Jisperveld is de knobbelzwaan. Als een knobbelzwaan over je heen vliegt hoor je het zovende, fluitende geluid van de zware vleugels. Zwanen broeden langs het water, maar ook in weilanden. Hun voedsel bestaat vooral uit gras, waterplanten en waterdiertjes. Broedende zwanen of zwanen met jongen kunnen heel agressief zijn als ze zich bedreigd voelen. Een slag met de vleugel kan grote gevolgen hebben.

Een nest telt meestal vijf tot zeven eieren. Het vrouwtje broedt, de man houdt toezicht. In de herfst en winter zie je vaak groepen zwanen bij elkaar. Veelal zijn dat jonge vogels die nog niet broeden. Knobbelzwanen broeden pas in hun derde jaar (v) of vierde jaar (m). Als het koud wordt trekken knobbelzwanen soms naar het zuiden.

↵

Na het vissen staat de aalscholver lange tijd met uitgespreide vleugels om ze te drogen. De vogel heeft geen vetklier waarmee hij zijn vleugels kan insmeren, zoals de eend wel heeft. Omdat ze geen holle botten hebben, worden aalscholvers ook wel prehistorisch vogels genoemd. Het voordeel is dat ze dieper kunnen duiken in het water.

^

De knobbelzwaan heet in het engels *mute swan*. Stom is de vogel niet, maar welluidend trompetgeschal zoals de kleine en wilde zwaan voortbrengen – onze wintergasten – zit er niet in. Het blijft bij spaarzaam gesis en geknor.

Tijdens de balts vormen knobbelzwanen met hun gekromde halzen een 'hartje'. Kan de liefde symbolischer uitgebeeld worden? Zwanen vormen meestal een paar voor het leven. Maar als de partner sterft, gaat de ander wel op zoek naar een nieuwe partner, soms nog in hetzelfde broedseizoen.

De Watersnip

^
Kenmerkend voor de watersnip is dat hij heel lang verscholen blijft zitten en pas op het allerlaatste moment met een schorre roep zigzaggend wegvliegt.

De watersnip kan je in bijna de hele wereld tegenkomen, in Nederland is het een vrij zeldzame weidevogel. We kunnen ze vooral tijdens de trek zien. Je herkent de soort aan de lange snavel en opvallende strepen op de rug. De vogel is niet zo groot, ongeveer vergelijkbaar met een tureluur.

De vogel broedt op de grond en goed verstopt in de vegetatie. Hij heeft één of twee legsels, meestal met vier eieren. Je kan het nest tegenkomen in een vochtig en kruidenrijk grasland, maar ook in rietland en trilvenen. Dus ook in het Wormer- en Jisperveld. De watersnip eet vooral ongewervelde diertjes zoals insecten en hun larven, wormen, slakjes en spinnen. De vogel overwintert in Westen Zuid-Europa of verder, tot in Afrika toe.

De Goudplevier

1
Goudplevieren zie je vaak samen met kieviten staan. Ze foerageren op dezelfde wijze, op het zicht. Dat leidt tot een opmerkelijke manier van voedselzoeken. Ze trekken korte sprintjes, staan dan plots stil en pikken in de grond.

Vanaf september tot ongeveer april kun je in ons land goudplevieren zien. In die periode zie je ze vaak in grote groepen, ook in het Wormer- en Jisperveld. De vogel is goudbruin aan de bovenzijde gespikkeld en heeft witte ondervleugels. In april krijgt de goudplevier het schitterende zomerkleed, met vanaf de wenkbrauw tot aan de poten een zwarte baan. De vogel heeft een opvallend kleine snavel en een bijzonder groot oog. In de tijd dat deze vogel in ons land bivakkeert, zien we ze vooral in open gebieden met kort gras en kruidige weilanden, waar in de zomer zuring en boterbloemen staan. Net als kieviten zoeken ze daar vooral naar wormen en larven van diverse insecten.

Goudplevieren broeden helaas niet meer in Nederland. Het laatste broedpaar dateert uit 1974.

In onze zomermaanden verblijft de goudplevier in het zuiden van Europa in hoger gelegen heide- en hoogveengebieden. Maar er zijn ook vogels die naar het noorden trekken en daar gaan broeden op vaak vlakke steenachtige bergtoppen en in toendragebieden.

De Meerkoet

Er is bijna geen park, kanaal of sloot zonder meerkoeten. Zomer en winter. Buiten de broedperiode zie je ze vaak in grote groepen op de oever en langs de weg. Ook in het Veld ontkomt je niet aan de meerkoet. Hij heeft meerdere nesten per jaar, met vier tot zeven eieren.

Van oorsprong is de meerkoet een echte moerasvogel. Zijn lobvormige poten zijn bijzonder geschikt om tussen het riet te lopen. De meerkoet duikt veel, om te zoeken naar waterplanten. Bij het duiken maken ze een klein sprongetje omdat er veel lucht in hun verenkleed zit. Dat geeft weerstand. Vliegen doet hij niet graag, hij rent liever. Ook bij het opstijgen uit het water wordt eerst een stuk rennend afgelegd. Om die reden wordt hij weleens jesusvogel genoemd. Net als Jezus kan hij over water lopen.

De Fuut

De fuut is net als de meerkoet een succesvolle soort. Het is een goede zwemmer en duiker. Vis is het hoofdvoedsel. In het Wormer- en Jisperveld komen we de vogel vaak tegen, en als je geluk hebt, zie je in het vroege voorjaar de futen ook baltsen. Ritmisch kopschudden tegenover elkaar zie je het meest. Dat doen ze ook later in het seizoen nog. Het dient de paarband. Een ander ritueel is de zogenaamde pinguïndans. Daarbij komen ze rechtopstaand uit het water omhoog met waterplanten in de snavel. Vervolgens drukken ze de borst tegen elkaar aan.

Een fuut heeft meestal drie of vier kuikens, die er koddig uit zien in hun witzwart gestreepte pymapakjes. Opmerkelijk is dat de kuikens niet alleen vis gevoerd krijgen, maar ook af en toe een veertje. Dat is om de maagwand tegen visgraten te beschermen.

De vogel verblijft het hele jaar in ons land, maar zoekt bij koude winters vaak diepere wateren op. Je ziet hem dan op het IJsselmeer, de Waddenzee en meren in Friesland.

▽

Kijvende meerkoeten. In de broedperiode kunnen meerkoeten heel fel op indringers reageren, ook op vogels waarmee ze de rest van het jaar prima samenleven.

^

Futen dragen hun jongen vaak op hun rug. Dat is een veilige en warme plek. Zwemmen ze in het water, dan lopen de jonge kuikens gevaar om te worden opgegeten door reigers en roofvissen als de snoek. Het eerste dons van de kuiken is ook niet zo goed als dat van een jong eendje. In de eerste weken van zijn bestaan is het fuutje erg bevattelijk voor kou.

Het Waterhoen

^

Het waterhoen hoort net als de meerkoet bij de rallen. Rallen zijn geen eenden. Ze hebben puntige snavels en tenen met lobben, niet met zwemvliezen. De tenen van het waterhoen zijn wel aanmerkelijk minder lobbiger dan die van de meerkoet. Ze zwemmen daarvoor iets houderiger dan de meerkoet. Op land is het een voordeel: ze waggelen minder.

Het waterhoen is een algemeen voorkomende watervogel. Hij is iets kleiner dan een meerkoet en heeft een opvallende rode snavel met een gele punt. De vogel is een beetje schuw. Zodra hij je ziet, zoekt hij een rustigere plek op. Zijn poten zijn geschikt voor het moeras. Hij kan er prima mee over drijvende vegetatie lopen, zonder al te diep weg te zakken.

De vogel broedt meerdere keren per jaar en het liefst in dichte oevervegetatie. Meerdere vrouwtjes leggen soms eieren in hetzelfde nest, zogenoemde dumpnesten. Zodra de kuikens uit het ei kruipen, verlaten ze het nest. Jongen uit een eerder broedsel helpen mee met het verzorgen van kuikens uit een later nest. Net als meerkoeten zoeken waterhoentjes elkaar in de wintermaanden op, het liefst in de buurt van vijvers en sloten. Een waterhoen-maaltijd bestaat uit waterplanten, grassen, insecten, spinnen, kikkervisjes en heel soms ook eieren van andere vogels.

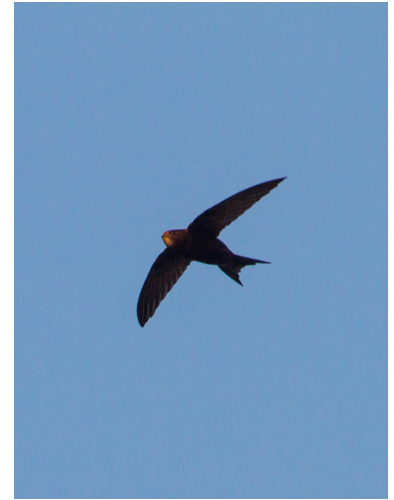
De Houtduif

7

Houtduiven geven 'melk' aan hun jongen. In hun krop ontwikkelt zich een kaasachtige substantie die zeer voedzaam is en net als moedermelk antistoffen tegen ziekten bevat. Deze wijze van voeden maakt dat de duif minder afhankelijk is van het aanbod aan insecten voor de jongen. Hij kan daardoor in principe ook in het koude seizoen broeden.

De houtduif is de grootste en ook meest voorkomende duif van Nederland. Je ziet de vogel het hele jaar door overal in ons land, op het platteland, in de bossen, in veengebieden en ook in de stad, vaak op de grond zoekend naar voedsel. Je herkent de houtduif aan de witte vlek op de hals. In de vlucht is de witte streep op de vleugels opvallend.

De houtduif kan het hele jaar door broeden, maar doet dat meestal in het voorjaar en de zomer. Drie legsels met elk twee eieren is niet ongebruikelijk. Het nest van een houtduif ziet er niet uit: slechts een paar takjes bij elkaar in de boom. Lekker gemakkelijk, maar het gebeurt daardoor wel eens dat een nest bij harde wind naar beneden dondert. Op de menulijst staan voornamelijk zaden, knoppen, bladeren en oogstresten van maïs of graan. In het najaar zijn ze dol op eikels.

De Spreeuw

Spreeuwen zijn nog steeds talrijk, maar hun aantal neemt snel af. Je ziet de vogels vaak in weilanden rondstruinen, op zoek naar insectenlarven. Dat doen ze ook veel in het Wormer- en Jisperveld. In het najaar en de winter staan vruchten en bessen op het menu. Of gewoon etensresten, want kieskeurig zijn spreeuwen niet. Ze scharrelen ook een maaltje bij elkaar op perrons of in winkelcentra.

Spreeuwen zijn holenbroeders. Dat kan een nestkast zijn, een holte in een boom of onder een dakrand. Ze hebben één of twee legsels met drie tot vijf eieren. Na het broedseizoen verzamelen spreeuwen zich in grote groepen, die vooral opvallen net voordat ze op hun gezamenlijke slaapplek neerstrijken. Op dat moment geven ze een spectaculaire luchtshow weg: wolken van vliegende spreeuwen, die prachtig golvende patronen in de lucht tekenen, zonder elkaar te raken.

Spreeuwen zijn ten dele trekvogels. Grote groepen trekken in het najaar naar het warme zuiden, maar er blijven ook spreeuwen in ons land hangen en dat worden er steeds meer nu de winters zachter worden.

De Gierzwaluw

De gierzwaluw is een trekvogel die in het voorjaar weer onze kant op komt om hier te broeden. Dat doet hij meestal in de bebouwde kom, in gebouwen – vaak kerken – met behoorlijk schuine daken. Hij broedt hier onder de dakpannen. De gierzwaluw brengt bijna zijn gehele leven in de lucht door, afgezien van het broeden. Hij is er helemaal op gebouwd met zijn hele korte pootjes en lange vleugels. Mocht hij op de grond belanden, dan heeft hij een probleem met opstijgen. ‘Slapen’ doet hij door hoog in de lucht te blijven cirkelen op de thermiek, terwijl hij één hersenhelft uitschakelt. Hij drinkt door in de vlucht water van het wateroppervlak te scheppen. Insecten vangt hij al vliegend met open bek.

↳

In het voorjaar krijgt de spreeuw een donker verenpak, dat verrassend kleurrijk reflecteert in het zonlicht, met metaalachtig groen en paars. Buiten de broedtijd heeft de spreeuw een wit gespikkelde borst.

Je zou het misschien niet verwachten, maar spreeuwen behoren tot de zangvogels. Weliswaar kunnen ze flink veel herrie maken, maar daarnaast zijn ze goed in het imiteren van andere vogels, omgevingsgeluiden en zelfs de menselijke stem.

^

De gierzwaluw kan hard vliegen, wel 110 km per uur. Bij duikvluchten halen ze zelfs snelheden van meer dan 200 km.

Bij langdurige regen zijn er nauwelijks insecten. Dan vliegen gierzwaluwen naar beter weer, ook al is dat ver weg. Anders verhongeren ze.

^

Een boerenzwaluw voert zijn jongen.

Na de broedtijd verzamelen de boerenzwaluwen zich weer massaal op gezamenlijke slaappleatsen in rietvelden. Uit een onderzoek met geolocators bleek dat de boerenzwaluw veel verder zuidelijk overwintert dan lang gedacht werd. Sommige trekken zelfs naar Namibië of Zuid-Afrika.

De Boerenzwaluw

De boerenzwaluw is een vogel die zich van oudsher vooral thuis voelt op het boerenerf. Tegenwoordig profiteren ze vooral van de vele paardenmaneges. In het Wormer- en Jisperveld broeden ze in de schuur van boer Piet Praag (Jisp). Ze metselen hun nesten van klei en leem vaak op randen en richels in de stal, zowel hoog als laag. Ze nestelen ook wel onder bruggetjes, aan sluzen of onder brede dakoverstekken. Boerenzwaluwen zijn behendige vliegers met een opvallend lange gevorkte staart.

Het voedsel bestaat uit enorme hoeveelheden kleine vliegende insecten die in volle vlucht verzameld worden. Boerenzwaluwen broeden in los kolonieverband. Dat doen ze vanaf mei. Afhankelijk van de weersomstandigheden en het voedselaanbod hebben ze één of twee legfels. Soms hebben ze zelfs een derde legsel in augustus. Van april tot oktober verblijven zij in Nederland, de winter wordt in zuidelijk Afrika doorgebracht.

7

De huiszwaluw bouwt aan zijn nest. Het nest bestaat uit ruim duizend balletjes van modder vermengd met speeksel. Om te voorkomen dat de boel uit elkaar valt wordt ook een 'bewapening' van strootjes en grasjes gebruikt. Een belangrijke voorwaarde voor de nestlocatie van de huiszwaluw is de aanwezigheid van modder in de directe omgeving.

De Huiszwaluw

De huiszwaluw lijkt in eerste instantie op de boerenzwaluw, maar er zijn wel degelijk duidelijke verschillen. Bijvoorbeeld in huisvesting: de huiszwaluw bouwt zijn nest aan de buitenkant van een gebouw, de boerenzwaluw liever in een schuur. De huiszwaluw metselt zijn nest op een gatje na helemaal dicht, terwijl het nest van de boerenzwaluw halfopen is.

De huiszwaluw broedt vaak in grotere kolonies, terwijl de boerenzwaluw voor kleine groepjes kiest. Ook het uiterlijk is anders, al valt dat in eerste instantie niet op door een vergelijkbare postuur en verenkleed, met zwart boven en wit onder. De huiszwaluw heeft geen kleurtje (geen roodbruine keel), de staart is korter en als je hem zijdelings of van boven beziet tijdens de vlucht valt de witte stuit op.

De Zwarte Kraai

Als we het over een kraai hebben, dan gebruiken we eigenlijk een verzamelnaam, want er zijn diverse soorten kraaien. In ons land zien we de raaf, de roek, de zwarte kraai, de bonte kraai en de kauw. In het Wormer- en Jisperveld zien we alleen de zwarte kraai en de kauw. Kenmerkend voor kraaien is hun intelligentie en flexibiliteit. Ze eten van alles en passen zich gemakkelijk aan hun omgeving aan.

Een zwarte kraai pakt graag een eitje of een jonge vogel. Weidevogels moeten daarom niets hebben van zwarte kraaien. Maar hoezeer ze ook op hun hoede zijn, kraaien zijn ze vaak te slim af. Een succesvolle methode is het stelen van eieren in teamverband: terwijl een aantal kraaien de broedende ouders weglokt, roven andere kraaien snel het nest leeg.

Een zwarte kraai broedt bij voorkeur in een boom. Soms zie je enkele nesten bij elkaar, in grote groepen tref je ze nooit aan. In het Wormer- en Jisperveld zitten elk jaar zwarte kraaien in het Buizerdbosje. Ze betrekken dan vaak een van de oude nesten.

↳

Zwarte kraaien maken stevige nesten en gebruiken daarbij allerlei materialen, van stukken touw tot schrikdraad. De solide nesten zijn zo populair bij roofvogels dat ze regelmatig worden gekraakt. Soms door een torenvalk of een ransuil, die zelf nooit een nest bouwen. En anders wel door een buizerd of havik, die zo'n kraaiennest een uitstekende basis vinden om verder uit te bouwen met takken.

De Kauw

Kauwtjes zijn flexibel in hun voedselkeuze. Ze eten graag zaden, vruchten, insecten, aas én patat en big macs. Van de kraaiachtigen is het de enige soort die holenbroeder is. Ze broeden in kolonies in holten van bomen, oude nesten, onder dakpannen, in schoorstenen en zelfs in konijnenholten. Dat laatste doen ze vooral in gebieden waar geen vossen voorkomen zoals op de Waddeneilanden. Binnen een groep kauwen bestaat een uitgebreide sociale structuur met een pikorde en intriges. Altijd zijn er 'verliefde' stelletjes te onderscheiden als ze aan het foerageren zijn. De paarband tussen kauwen duurt een leven lang en de vogels zijn bijna altijd onafscheidelijk.

^

Kauwtjes in de holte van een boom.

Wat zijn de verschillen tussen de zwarte kraai en de kauw? De zwarte kraai is groter en van poot tot snavel zwart, terwijl de kauw een zilvergrijze kop heeft met lichte ogen.

De groenling is geelgroen, met felgele vleugelranden. Hij zingt met kanarieachtige trillers, onderbroken door een langgerekt rauw klinkend skrie-ie.

De winterkoning met nestmateriaal. De winterkoning heeft voor zo'n klein vogeltje een opvallend luide, heldere zang. Een korte strofe met trillers erin.

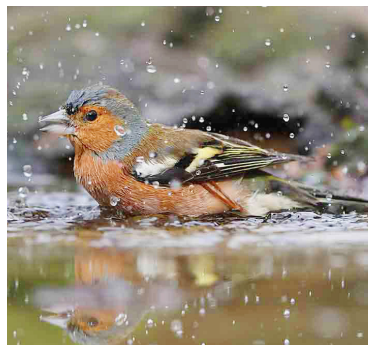
De heggenmus heeft een subtiel getinte blauwgrijze kop. Zijn melodietje is kort, vrij schel en hoog van toon. Een soort onregelmatig piepend wietje.

Qua uiterlijk lijkt de fitis veel op de tjiftjaf, zodat je voor de herkenning vooral op de zang moet afgaan. De fitis heeft een melodieuze zanglijntje van hoog naar laag.

De tjiftjaf zingt zijn eigen naam. In het engels is dat *chiffchaff*. Vanwege de strakke regelmaat van zijn zang wordt hij ook 'de metronoom' of 'het maatslagertje' genoemd.

Een badderende vink. De zang van de vink is een aflopende melodie met een kort, snel en opwaarts 'tsjoewiet' aan het eind. Dat noem je de vinkenslag.

Zangvogels

Op verschillende particuliere landjes waar bosjes zijn ontstaan, kom je zangvogels tegen. Deze zitten dikwijls verscholen tussen de struiken en bomen. Je herkent ze vooral aan hun zang. Tijdens de excursies van de Poelboerderij wordt rond het broedseizoen gestopt bij het Buizerdbosje om naar de zangvogels te luisteren en te achterhalen welk soort het is. Vogels die je hier onder andere kunt horen zijn merel, vink, groenling, tjiftjaf, fitis, heggenmus en winterkoning. Goede apps om vogelgeluiden te leren herkennen zijn BirdSounds Europe en Mijnvogelvinder. De boeken 'Wat zingt daar?' (2020) en 'De virtuoze vogelzanggids' (2022) geven handzame tips en in de podcast-serie Notenkraakers wordt dieper ingegaan op vogelgeluid.

BRONVERMELDING EN TIPS

De informatie is afkomstig uit verschillende bronnen, onder andere de websites van Vogelbescherming Nederland en Vroege Vogels. Er is gegrasdruind in diverse boeken over vogels, waaronder de volgende: 'Wat maakt vogels zo interessant' van Marcel Boer (gids bij de Poelboerderij), 'Buiten gebeurt het' van Arjan Postma (ex-gids van de Poelboerderij) en 'Waarom heeft een vogel geen tanden' van Monica Wesseling. In het boek van Boer is enorm veel informatie over vogels verzameld. De boeken van Postma en Wesseling staan vol vlot en vermakelijk opgeschreven wetenswaardigheden. Er is ook geput uit diverse monografiën van vogels die zijn uitgebracht door Uitgeverij Atlas Contact. Het aardige van deze vogelserie is dat alledaagse vogels als de meerkoet, de wilde eend en de knobbelzwaan een eigen boek hebben gekregen.

Niet alles wat uitkomt over het onderwerp vogels ligt in de boekhandel, ook niet bij grote boekhandel, en zou je dus over het hoofd kunnen zien. Een goed overzicht biedt de recensie-rubriek van het online vogeldagboek van Adri de Groot. Daarin wordt bijna alles dat wordt uitgegeven kort maar deskundig gerecenseerd.

Over onze nationale vogel de grutto verschenen recentelijk nog drie goede boeken, die toch heel verschillend zijn: 'De hooivogel' van Gerrit Gerritsen, 'Een gruttoparadijs' van Halbe Hetteema, en de fraai geïllustreerde 'Grutto' van Astrid Kant en Otto Plantema. De grauwe gans is minder geliefd bij schrijvers dan de grutto, maar het is wel een soort die zeer talrijk is. Daarom is het goed dat onlangs een dik boek uitkwam van ganzendeskundige Berend Voslamber getiteld 'Mijn grauwe ganzen'. Daarin komen we veel te weten over het – toch wel – boeiende leven van deze gans.

Uiteraard zijn er nog véél meer boeken, tijdschriften, krantenartikelen en online informatiebronnen over vogels te vinden dan hier vermeld staan.

Ontwerp omslag en binnenwerk: Frank de Lange
Teksten: Ton van Losenoord, Jeroen Buijs en Frank de Lange
Foto's: Ed Zijp en Larry Kef
Corrector: Marcel Groot
Uitgave: januari 2024

Dit boek is bedoeld als lesmateriaal voor gidsen van de Poelboerderij

Het Wormer- en Jisperveld is een belangrijk gebied voor veel vogels. Het is een reservaat, waarvan het centrale gedeelte beheerd wordt door Natuurmonumenten.

Deze vogelgids beschrijft de vogels die we hier vaak zien, broedend of overwinterend. Vogels in allerlei soorten en maten: weidevogels, rietvogels, eenden, roofvogels, ganzen, meeuwen en meer.

Je leest over hun algemene kenmerken, maar ook over bijzonderheden en ontdekkingen. Zo blijken grutto's tijdens de trek veel hoger te vliegen dan lang gedacht. En zijn lepelaars tegenwoordig in bomen gaan broeden, hoe onhandig dat er soms ook uitziet.